

BAROKNÍ PRAHA – BAROKNÍ ČECHIE

1620–1740

**Sborník příspěvků z vědecké konference o fenoménu baroka v Čechách,
Praha, Anežský klášter a Clam-Gallasův palác, 24.–27. září 2001**

Sestavili Olga Fejtová, Václav Ledvinka, Jiří Pešek a Vít Vlnas

SCRIPTORIVM

Praha 2004

MILADA JONÁŠOVÁ

SEMIRAMIDE RICONOSCIUTA – OPERA K PRAŽSKÉ KORUNOVACI MARIE TEREZIE 1743*

Korunovační slavnost byla vždy významnou událostí v dějinách země. Politický akt tohoto druhu byl většinou spojován i se slavnostmi kulturními.¹ Počínaje dobou barokní bývala nezbytnou součástí oslav také korunovační opera. Tak tomu bylo i v Českém království, jež bylo od roku 1526 součástí habsburské monarchie a vládnoucí rod obratně spojoval korunovační akt s aktuální politickou situací, ať už šlo o korunu uherskou nebo českou.

Za zcela neobvyklých okolností však probíhala korunovace Marie Terezie českou královnou v roce 1743. Praha byla pro mladou habsburskou panovnici metropolí království, jehož někteří představitelé z řad šlechty a vysokého kléru se z jejího hlediska nedlouho předtím zachovali jako zrádci. Spolupracovali s bavorským kurfiřtem Karlem Albrechtem, který byl 7. prosince 1741 na Pražském hradě prohlášen českým králem. Proto byly záhy po odchodu francouzských vojsk z Čech rozvinuty akce vedené snahou prokázat práva habsburské dynastie na český trůn i korunovačním aktem. 2. února 1743 obdržel nejvyšší český kancléř hrabě Philipp Kinský královninu rezoluci, v níž bylo datum korunovace stanoveno na 5. května. Po dalších jednáních královna datum změnila na 12. května, tedy na předvečer svých narozenin.² Tímto rozhodnutím královna mimochodem pokračovala v tradici habsburského rodu spojovat data příznivých politických aktů s oslavami narozenin nebo jmenin členů císařské rodiny: datum pražské korunovace bylo tudíž spojeno s oslavou jejich 26. narozenin.³

---

* Úvodem bych chtěla poděkovat především doc. PhDr. Tomislavu Volkovi za mnohé cenné konzultace. Ráda bych poděkovala také pracovníkům Archivu Pražského hradu v Praze, Státního ústředního archivu v Praze a Haus-, Hof- und Staatsarchivu a Hofkammerarchivu ve Vídni za zpřístupnění materiálů a ochotnou vstřícnost během výzkumu.

¹ Viz např. *F. W. Riedel, Krönungszeremoniell und Krönungsmusik im Barockzeitalter*, in: *P. Polák (ed.), Mitteleuropäische Kontexte der Barockmusik*, Bratislava 1997, s. 109–132, obsahující i další literaturu ke korunovačním slavnostem.

² *J. Prokeš, Marie Terezie a přípravy k české korunovaci roku 1742 [!]* (Několik poznámek), in: *Sborník prací věnovaných prof. Dru Gustavu Friedrichovi k šedesátým narozeninám 1871–1931*, Praha 1931, s. 336, 341–342.

³ Viz *C. Böhm, Theatralia anlässlich der Krönungen in der österreichischen Linie der Casa d’Austria (1627–1764)*. Disertační práce, Wien 1986. Za poskytnutí xero kopií příslušných pasáží děkuji Dr. Andree Sommer-Mathis (Istituto Austriaco di Studi Storici / Historisches Institut beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom).

Ve zmíněné rezoluci Marie Terezie bylo mj. obsaženo důležité sdělení, že její průvod do Prahy bude redukován na nejmenší možnou míru („...es ist alle vorsorg zu nehmen, absonderlich wegen säuberung der statt, obwohlen mit so kleiner hofstatt, als es sein kan, gehen werde; bis anfang juli nur gedencke zu verbleiben.“)⁴ Ze seznamu členů královčina doprovodu, přiloženého k reskriptu ze 7. února 1743, vyplývá, že byl stanoven pouze na 650 a spolu se sloužícími přibližně na tisíc osob.⁵ „...se stanoviska španělského ceremonielu bylo to snad číslo opravdu nízké, na vydrancovanou Prahu však jistě vysoké. Připočteme-li ještě, že mimo to mělo do Prahy přibýti na několik neděl množství stavů českých a moravské delegace, pochopíme, že obavy kanceláře nebyly nedůvodné.“⁶ Podle královčina rozhodnutí měly oslavy probíhat bez okazalosti a nádhery, dokonce se nesměl nikdo zúčastnit korunovace v novém bohatém oděvu nebo uniformě!⁷

Provedení korunovační opery představovala obvykle vrchol kulturních a společenských slavností. Tak byla v roce 1723 Praha svědkem uvedení velkolepě vypravené Fuxovy korunovační opery *Costanza e Fortezza* (2. září 1723) při příležitosti korunovace Karla VI. za českého krále.⁸ Podobně byla korunovace Leopolda II. provázena premiérou Mozartovy korunovační opery *La Clemenza di Tito* (6. září 1791).⁹ Zatímco v roce 1723 připravili stavové korunovaci velice pompézně, a to včetně stavby amfiteátru, a podobně financovali a organizovali i přípravu korunovace v roce 1791, příprava i samotné provedení korunovační opery v roce 1743 proběhly zcela jinak a na svou dobu atypicky.

Jaká byla divadelní situace v Praze v době příprav korunovace v roce 1743? Jak známo, od 1724 existovala v Praze veřejně přístupná operní scéna. Její provoz však býval z nejrůznějších důvodů na kratší či delší údobí přerušován. Tak se stalo i za vpádu bavorských a francouzských vojsk na sklonku roku 1741. Okupace Prahy se protáhla až do prvních dnů roku 1743. Počínaje březnem se podmínky v městě upravily natolik, že se tři divadelní podnikatelé – Felix Kurz, Franz Johann Deppe (Töppe, Döppe) a Pietro Mingotti – začali ucházet o možnost obnovit divadelní představení v Divadle v Kotcích.¹⁰ Jako první se přihlásil Kurz žádostí datovanou 3. března. Vzhledem k tomu, že chtěl hrát od Velikonoc, přičemž v jeho žádosti ještě není zmínka o přípravách korunovace, je zřejmé, že v Praze se v té době o zamýšlené korunovaci ještě nevědělo. Druhou žádost podal dne 22. března divadelní podnikatel Deppe a třetí dne 23. března operní impresárió Pietro Mingotti. Historik pražského divadla Oscar

⁴ Citováno podle: *J. Prokeš*, Marie Terezie, s. 340, pozn. 21.

⁵ Viz Státní ústřední archiv Praha (dále SÚA), fond Česká dvorská kancelář (dále ČDK), I A 2, 4 ex 1743. *J. Prokeš*, Marie Terezie, s. 340.

⁶ Tamtéž, s. 340–341.

⁷ Tamtéž, s. 354.

⁸ *J. Hümler*, *Costanza e Fortezza*, Divadlo 9, 1958, s. 258–266; *týž*, *Costanza e Fortezza*, Giuseppe Galli-Bibiena und das Barocktheater in Böhmen, Maske und Kothurn 10, 1964, č. 3–4, s. 396–407.

⁹ Viz *T. Volek*, Význam pražské operní tradice pro vznik Dona Giovanniho a Tita, in: *Mozartovy opery pro Prahu*, Praha 1991, s. 22–89.

¹⁰ *O. Teuber*, Geschichte des Prager Theaters. Von den Anfängen des Schauspielwesens bis auf die neueste Zeit I, s. 172–174.

Teuber (1852–1901) tehdejší situaci interpretoval tak, že „Maria Theresia Ende April zur Krönung nach Prag kommen werde, und der große Menschenzusammenfluß, welcher von diesem Ereignisse zu erwarten war, lockte selbstverständlich manche Künstlerprincipale, sich eine Spiel=Concession für diese Zeit zu sichern“.¹¹ Pietro Mingotti, který chtěl jako jediný z petentů uvádět italské opery, se odvolával na své zkušenosti s uváděním oper během bratislavské korunovace v roce 1741.¹² Protože však Divadlo v Kotcích už bylo „denen Comoedianten consentiert worden“, nezávalhal žádat o „einen Platz nahe bey der Königl[ichen] Residenz, oder wo es zu Ihro k[öni]gl[ichen] May[estät] Commodität am gelegensten wäre“.¹³ Tuto svou značně opovázlivou žádost zdůvodnil záměrem postavit na přiděleném místě dřevěnou divadelní budovu, stejně jako to udělal v Bratislavě.¹⁴

Záměry vídeňského dvora však byly naprosto jiné a v Praze se nacházející divadelní ředitelé nakonec v souvislosti s korunovační operou žádnou příležitost nedostali. Předešel je totiž vídeňský operní impresárió Joseph Selliers (Sellier), který již 3. ledna, resp. 8. února 1743 požádal o povolení provádět opery během pražské korunovace (viz obr. 1).¹⁵ Ve své žádosti mj. uvedl: „...unter meiner Direction representirte Operen allerunterthänigst gehorsambst zu Bedienen; da nun aber die Zeit herannahet, daß Euer Königl: May: sich nach dero Königreich Böhmeib, und alldasige Haupt Stadt Prag zu vollziehung des Krönungs-Acts erheben werden, und ich als dann daselbst meine wenigste dienste continuiren zu können, allersubmissesst wünsche.“ Dva exempláře Selliersovy žádosti, protokolované 3. ledna 1743, se liší pouze tím, že v jednom Selliers uvádí, že při pražské korunovaci bude provádět opery, zatímco ve druhém „Operen und Comædien“. Protože ještě nebyly jasné záměry, jak budou oslavy připravovány – připomeňme, že dne 2. ledna 1743 slavil dvůr vítězství nad francouzskými vojsky –, chtěl si Selliers takto zajistit výhradní právo na divadelní oslavy v rámci pražské korunovace: „...mir allein, und keinem andern die representirung deren Operen daselbst verstatet werden möchte. Welch-allergnädigsten Bitts-Gewehrung mich in tieffester Erniedrigung getröstend ersterbe...“ Třetí exemplář Selliersovy žádosti, protokolovaný 8. února 1743, je textově totožný s tím, který zmiňuje pouze „Operen“ a vynechává slova „und Comædien“.

Významným dokumentem o jednáních týkajících se příprav operních představení v době korunovace Marie Terezie v Praze je vyjádření nejvyššího českého kancléře hraběte Philippa Kinského, datované 16. únorem 1743 (viz přílohu 1, obr. 2).¹⁶ Kinský v něm královně doporučuje, aby provádění oper v době jejího pražského pobytu bylo svěřeno Josephu Selliersovi („...wehrendem Euer Königlichen Mayestät

¹¹ Tamtéž, s. 173.

¹² Tamtéž, s. 174.

¹³ Tamtéž, s. 174. Viz též E. H. Müller, Angelo und Pietro Mingotti (Ein Beitrag zur Geschichte der Oper im XVIII. Jahrhundert), Dresden bei Richard Bertling 1917, s. 23.

¹⁴ „...wie in Preßburg 1741, ein Theater aus Holz erbauen und bei der bevorstehenden Kroenung Maria Theresias Opern zur Belustigung des Hochadels auffuehren koenne.“ In: E. H. Müller, Angelo und Pietro Mingotti, s. 22–23 (autor cituje z publikace F. Bischoff, Zur Geschichte des Theaters in Graz 1594–1775, Mittheilungen des historischen Vereins fuer Steiermark 40, 1892, s. 121–123).

¹⁵ SÚA, ČDK, sign. I A 2, karton 11.

¹⁶ SÚA, ČDK, sign. I A 2, karton 11.

allerhöchsten Subsistenz zu Prag ihme allein, und keinem andern die repräsentierung deren Operen daselbst gestattet werden möchte“). Své doporučení odůvodňuje jednak tím, že v Praze nejsou toho času žádné operní společnosti, protože by také neměly (v dané situaci) dostatečný výdělek, a jednak že provádění oper nebude zábavou pouze pro vídeňské dvořany („Hof-Laager“), ale dle předpokladu i pro velký počet cizinců ze Saska, Braniborska a z jiných zemí říše.

Už 17. února 1743 podepsala Marie Terezie ve Vídni reskript, spolupodepsaný nejvyšším kancléřem Kinským a adresovaný českému purkrabímu hraběti Johannu Ernstu von Schaffgotschovi (viz přílohu 2, obr. 3).¹⁷ Reskript obsahuje její rozhodnutí o provozování oper v době jejího pobytu v Praze. Říká se v něm, že operní produkce v rámci pražských korunovačních slavností budou svěřeny vídeňskému impresariovi Josephu Sellierovi. „Wir geruheten demselben die allerhöchste Gnad zu thun, womit während Unserer in diesem Fruh=Jahr bevorstehenden Subsistenz in unserer Königlichen Haupt= und Residenz=Stadt Prag die Operen privative repräsentiren lassen dörrffen.“

Nyní se zastavme u dalšího klíčového problému: pro jakou korunovační operu se Marie Terezie rozhodla? Byla to opera na námět, který byl již několikrát zhudebněn: *Semiramide riconosciuta*. Volba toho tématu byla velmi případná a jednalo se patrně o rozhodnutí samotné vládkyně. Děj opery totiž končí oslavou panovnice, která byla nucena vládnout v přestrojení za muže, a teprve v závěru vyjde najevo, že panovníkem je ve skutečnosti žena!¹⁸

¹⁷ Tento dosud neznámý dokument je dnes uložen ve fondu Stará manipulace, SÚA, sign. K i 84/I. Ve fondu ČDK v SÚA (sign. I A 2, karton 1) se dochoval koncept reskriptu, původně datovaný 19. února 1743. Toto datum bylo přeškrtnuto a přepsáno na 17. února 1743.

¹⁸ Soubor základních informací o Metastasiově libretu podává např. D. Neville, *Semiramide riconosciuta*, in: S. Sadie (ed.), *The New Grove Dictionary of Opera IV*, London – New York 1992, s. 310–311 (dále jen OP-GROVE). Podrobná analýza námětu v dějinách libreta viz C. Questa, *Semiramide redenta* (Archetipi, fonti classiche, censure antropologiche nel melodramma), Urbino 1989.

Obsah opery: Argomento: Indický princ Scitalce, vystupující pod jménem Idreno, je zamilován do egyptské princezny Semiramidy, se kterou chce utéci. Když ale Sibari, který ji rovněž miluje, vysloví pochybnosti o její věrnosti, chce ji Scitalce zabít. Semiramis prchne do Asýrie, kde se provdá za krále Nina. Po jeho smrti se vydává za jeho syna a dědice a vládne v Asýrii.

1. jednání: Sibari přijíždí do Babylónie, aby byl přítomen volbě nastávajícího chotě princezny Tamiri, o kterou se ucházejí skytský princ Ircano, indický princ Scitalce a egyptský princ Mirteo. Ten je bratrem Semiramidy, o které se ovšem domnívá, že je mrtvá. Ačkoli se Semiramis a Scitalce navzájem poznají, neprozradí to. Když Tamiri předvádí jasnou náklonnost k Scitalcemu, královna rozhodne o odložení oficiálního oznámení. Sibari se dozví, že ačkoli jeho pozice jako rivala Scitalceho zůstala utajena, jeho dopis, v němž obviňuje Semiramidu z nevěry, je stále ve Scitalceho vlastnictví. Semiramis naléhá na Mirtea a Ircana, aby se více snažili získat si pozornost Tamiri. Ircano se rozhodne pro vraždu Scitalceho.

2. jednání: Vyvolený nápadník měl by oznámen při přípitku. Sibari informuje Ircana, že chce otrávit Scitalceho. Scitalce, odmítající princeznu Tamiri, odsune pohár s otráveným nápojem. Když se Tamiri obrací k Ircanovi, vidí, že ani on nehodlá pozvednout číši s nápojem. Tamiri odsuzuje Scitalceho k smrti. Semiramis však trvá na tom, aby ho Sibari uvěznil. Sibari pomáhá Ircanovi v přípravě únosu Tamiri. Scitalce pak odmítá Semiramidu.

3. jednání: Když pokus o únos selhal, vyzývá Ircano Sibariho k souboji. Mirteo přichází Sibarimu na pomoc a Ircana uvězní. Od Sibariho se dozvídá, že Scitalce je vrahem jeho sestry. Semiramis, dozvídajíc se, že se Mirteo chce pomstít, osvoboduje a varuje Scitalceho. Ircano prozrazuje Sibariho zradu s otráveným nápojem a Scitalce předloží Sibariho dopis o údajné Semiramidině nevěře.

Skutečnost, že pražská korunovační opera z roku 1743 měla název *La Semiramide riconosciuta*, potvrzuje na prvním místě dochované libreto. Na jeho titulním listu je uvedeno „La Semiramide riconosciuta. Drama per musica da rappresentarsi nella maestosa coronazione a Praga di Maria Teresa regina d’Ungheria, e di Boemia &c. &c. Nell’Anno MDCCXLIII“ (viz obr. 4).¹⁹ Libreto vytiskl dvorní tiskař Johann Peter Ghelen ve Vídni. Je nanejvýš překvapující, že libreto korunovační opery neobsahuje jméno skladatele ani libretisty, ani jména scénografa a zpěváků! Lze předpokládat, že bylo pravděpodobně tištěno s velkým časovým předstihem a některé detaily, tj. datum korunovace, jména zpěváků atd., nemohlo tedy obsahovat. Avšak skutečnost, že libreto korunovační opery neuvádí ani jméno skladatele, je vzhledem k dobovým zvyklostem naprostou anomálií. Žádný skladatel by si přece u korunovační opery své autorství nenechal v takovém tisku upřít. Dodnes nebyl bohužel nalezen žádný pramen, který by údaj o skladateli pražské korunovační opery z roku 1743 byl schopen poskytnout. Je-li pramenná základna a priori ochuzena o tak zásadní informaci, nelze se divit, že po desetiletí pronikaly i do odborné literatury mnohdy velice zkreslené údaje. Jedním z úkolů této studie je proto tradované zkreslené informace korigovat a předložit jen ověřené údaje. Jak tedy vypadá bilance dosavadní literatury o daném tématu?

Obecně historické práce rakouských autorů (např. Adam Wolf, Alfred Ritter von Arneth, Adam Wandruszka) se o pražské korunovační opeře vůbec nezmiňují.²⁰ Pouze Elisabeth Grossegger, jejíž publikace je komentářem k deníku knížete Johanna Josefa Khevenhüllera-Metsche, který jako nejvyšší hofmistr provázal císařovnu i během jejího pražského pobytu, korunovační operu zmiňuje, ale žádné další informace neposkytuje. Pouze v poznámce pod čarou uvádí: „Der Name der Oper bzw. der Komponist konnten nicht ermittelt werden. Über die 48 Festtage der Anwesenheit Maria Theresias in Prag ließ sich bezüglich der zur Aufführung gebrachten Theaterstücke nichts Näheres eruieren.“²¹ Ani česká obecně historická literatura na tom není lépe a korunovační operu z roku 1743 vůbec do svého horizontu nezahrnuje.²² Ernest Denis však výstižně líčí postoj Marie Terezie k pražské korunovaci: „Především zachovala v srdci tajný hněv proti té nenapravitelné zemi české, vždy hotové vzbouřit se proti Habsburkům. Poznalo se to, když přijela do Prahy, aby se dala korunovati. Pokládala za nevyhnutelné, stanoviti jasně svá práva; byla to práce těžká,

---

Sibari pak odhaluje pravdivou identitu přestrojené Semiramidy. Královna, oslavovaná svým lidem, se smíruje se Scitalcem a odpouští Sibarimu. Tamiri si zvolí Mírtea.

¹⁹ Libreto je uloženo v Národní knihovně ČR (dále NK), sign. 9 K 3158. Dále viz C. Sartori, *I libretti italiani a stampa dalle origini al 1800. Catalogo analitico con 16 indici*. Bertola & Locatelli editori, Cuneo Milano 1990–1994, N.° 21552.

²⁰ A. Wolf, *Aus dem Hofleben Maria Theresia’s*, Wien 1858; A. Ritter von Arneth, *Maria Theresia’s erste Regierungsjahre*, in: *Geschichte Maria Theresias*. Bd. 2 (1742–1744), Wien 1864; A. Wandruszka, *Maria Theresia. Die große Kaiserin*, Göttingen – Zürich – Frankfurt 1980.

²¹ E. Grossegger, *Theater, Feste und Feiern zur Zeit Maria Theresias 1742–1776*. Nach den Tagebucheintragungen des Fürsten Johann Joseph Khevenhüller-Metsch, Obersthofmeister der Kaiserin. Österreichische Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Sitzungsberichte, 476. Bd, Veröffentlichungen des Instituts für Publikumsforschung Nr. 12, Wien 1987, s. 12, 13.

²² Uvedme např. monografii J. Svátka, *Dějiny panování císařovny Marie Teresie*. Část I., Praha 1897.

již vykonala se zřejmou nechutí.²³ Nejnovější *Velké dějiny zemí Koruny české* mají sice samostatný oddíl „Pražská korunovace Marie Terezie...“²⁴, ale o korunovační operě žádné informace nepřinášejí. Výstižně však popisují příčiny spěšné přípravy pražské korunovace: „Samotné Čechy hradily více než třetinu všech nákladů na armádu [...]. Není divu, že se Marie Terezie snažila co možná uspíšit pražskou korunovaci a nijak nebrala ohled na snahu českých stavů o důkladnou přípravu slavnostního aktu a jeho maximální okázalost. Aby však přitížila jejich špatnému svědomí, panovnice nejenže dorazila do Prahy necelé čtyři měsíce po odchodu posledního z vojáků neúspěšného českého vzdorokrále, ale navíc se zde objevila s početnou suitou uherských šlechticů, jimž dávala všemožně najevo svoji přízeň.“²⁵ Nová česká monografie o Marii Terezii se o divadelních představeních v souvislosti s korunovaci sice zmiňuje, avšak s nepřesnostmi hraničícími s interpretační libovůlí.²⁶

O korunovační operě nic bližšího nevěděl ani již citovaný historik pražského divadla Oscar Teuber: „In welcher Weise während der 48 Festtage der Anwesenheit Maria Therasias in Prag den Musen gehuldigt wurde, wissen wir des Näheren nicht. Die Truppen des Kurz und Deppe agirten wohl, jede auf ihre Weise, aber der hohe Adel mag sie wenig beachtet haben; dieser hatte am Hradschin seine Feste, deren Mittelpunkt ein großer Ball war, welchen Oberstlandmarschall Graf Heinrich Schlick im Trautmannsdorf'schen Hause in Gegenwart der Kaiserin gab.“²⁷ Pokud je mi známo, název pražské korunovační opery z roku 1743 jako první zjistil a publikoval teprve Jan Port v roce 1932.²⁸ Zmiňuje se o libretu opery *Semiramide*, které před válkou našel v zámecké knihovně v Kačíně.²⁹ Další exemplář libreta je dnes uložen v rukopisném oddělení Národní knihovny.³⁰

²³ A. Denis, Čechy po Bílé Hoře I, Praha 1904, s. 453. Svůj výklad podal Denis na základě korespondence Marie Terezie s nejvyšším českým kancléřem hrabětem Philippem Kinským, a to podle publikace J. E. Folkmanna, Die gefürstete Linie des uralten und edlen Geschlechtes Kinsky. Ein geschichtlicher Versuch, Prag 1861, s. 63. Proslulý je výrok: „Die Kron ist hier, habe selbe aufgehabt, ist schwerer als die von preszburg, sehet einem Narrenhäubel gleich.“

²⁴ Viz P. Bělina – J. Kaše – J. P. Kučera, Velké dějiny zemí Koruny české X (1740–1792), Praha – Litomyšl 2001, s. 25–31.

²⁵ Tamtéž, s. 26.

²⁶ J. Janusová, Marie Terezie – legendy a skutečnost, Karviná 1991, 1995², s. 53. Zcela mylné je např. srovnání povahy a rozsahu korunovačních slavností v roce 1723 a 1743 („...Praha opět ožila slavnostmi, jako kdysi v roce 1723 při korunovaci otce Marie Terezie Karla VI. ...“).

²⁷ O. Teuber, Geschichte des Prager Theaters, s. 176.

²⁸ J. Port, Divadelní výtvarníci staré Prahy, in: Kniha o Praze (Pražský almanach) III Ed. A. Rektorys, Praha 1932, s. 70–120. Překvapí ovšem, že vedle tohoto správného poznatku, uvedeného na s. 83 citované studie, autor dezorientuje čtenáře na s. 90 výrokem, že „při korunovaci hrála se tu po prvé Myslivečkova ‚Antigona‘, patrně v Bibienově výpravě“. Ve skutečnosti měl Mysliveček v roce 1743 teprve šest let a premiéra jeho *Antigony* byla v Teatro Regio v Turíně 26. prosince 1773.

²⁹ Bibliograf P. Kneidl v roce 1967 toto libreto již nenašel: „Jan Port se zmiňuje o libretu této zpěvohry, které bylo před válkou v zámecké knihovně v Kačíně. Fond operních libret a divadelních her z Kačiny přešel do Hudebního oddělení Národního muzea v Praze; zde se mi však nepodařilo libreto nyní zjistit.“ Viz P. Kneidl, Libreta italské opery v Praze v 18. století. Strahovská knihovna, sborník Památníku národního písemnictví 2, 1967, s. 119. Výběrový soupis teatrálií v zámecké knihovně v Kačíně – V. Štěpán, Teatralia v zámecké knihovně na Kačíně, Praha 1973 – toto libreto také neuvádí.

³⁰ NK, sign 9 K 3158. Libreto pochází z fondu „Lobkovičká knihovna“. C. Sartori, I libretti italiani, 21552.

Ani poválečné teatrologické práce k našemu tématu žádné nové poznatky nepřinesly. To platí jak o *Dějínách českého divadla* Jana Vondráčka³¹, tak o akademických *Dějínách českého divadla* z roku 1968.³² Až v roce 1992 vydaný soubor studií *Divadlo v Kotcích* nadhodil problematiku korunovační opery z roku 1743 ve větší šíři.³³ Tomislav Volek především konstatoval, že v tomto případě se jednalo „o všestranně skromnější variantu korunovačních slavností roku 1723. Ovšem námět tereziánské korunovační opery měl mnohem nápadnější politickou motivaci než tomu bylo u korunovační opery Karla VI. Dne 12. V. 1743, v předvečer šestadvacátých narozenin Marie Terezie, byla provedena opera neznámého autora *La Semiramide rionosciuta* (Znovu poznaná Semiramis). Jedná se v ní o tom, jak Semiramis byla nucena vládnout svému lidu v převlečení za muže, a když vyšla skutečnost najevo, žádal lid, aby mu vládla dál. Sbor na závěr zpívá: „...e sia Regina, chi fin'or fu nostro Re!“ (...a buď naší královnou, kdo byl dosud naším králem!) Znovu rozpoznaná a vděčně přijatá Semiramis – Marie Terezie. Kdo byl asi autorem této opery a z jakých důvodů (nepochybně politických) bylo zamlčeno jeho jméno?“³⁴ K této otázce autor dále poznamenává: „Někteří badatelé se domnívají, že jeho [Hasseho] *La Semiramide rionosciuta* [v Praze provedená 1746] byla touž operou, která zazněla v Praze 1743 při korunovaci Marie Terezie.“³⁵ Podobnou možnost nadhazuje rakouský muzikolog Gerhard Croll v předmluvě ke své kritické edici Gluckovy *Semiramide rionosciuta*.³⁶ K problematice autorství se vyjadřuje takto: „Ein Komponist ist nirgends genannt. In Betracht käme Hasse, dessen *Semiramide rionosciuta* 1744 in Neapel und Venedig in Szene ging.“³⁷ Croll komentuje skutečnost, že vídeňský dvůr zvolil námět *Semiramide rionosciuta* ještě jednou – tentokrát ve zhudebnění Gluckově –, a to k slavnostnímu otevření nového Burgtheateru dne 14. května 1748: „...dies sollte und mußte von allen politisch Interessierten als Demonstration, als – etwas vorweggenommene – Huldigung der in ihrem Amt bestätigten Kaiserin Maria Theresia verstanter und mitvollzogen werden.“³⁸ Croll také jako první popsal třetí balet, zařazený na závěr pražské korunovační opery

³¹ „Také *Kotzen-Opera und Comoedie-Haus* měl přispět ke zvýšení lesku korunovačních dní a zabavovat urozené panstvo, ale Kotce byly v takovém stavu, že v nich nemohlo být hráno. Proto bylo tehdy postaveno [!] na Hradčanech v zámecké zahradě nové divadlo, kde byly po celou dobu přítomnosti dvora provozovány činohry, opery a různá intermezza“, viz *J. Vondráček*, *Dějiny českého divadla*. Doba obrozenecká 1771–1824, Praha 1956, s. 20.

³² Srovnej *J. Hach*, *Operní divadlo v šlechtických rezidencích a na městských scénách*, in: *F. Černý (ed.)*, *Dějiny českého divadla I*, Praha 1968, s. 267. Zmínky o korunovaci Marie Terezie v roce 1743, zahrnuté v Hachových kapitolách těchto *Dějin*, jsou jen snůškou omylu a chyb.

³³ *T. Volek*, *Italská opera a další druhy zpívaného divadla*, in: *Divadlo v Kotcích*, Praha 1992, s. 46; *J. Pömerl*, *Divadlo v Kotcích a zámecká divadla*, in: *tamtéž*, s. 289–290. V pozn. 21, s. 436 autor chybně uvádí, že korunovace se konala 20. IV. 1743 (převzato pravděpodobně z *J. Porta*, *Divadelní výtvarníci*, s. 90).

³⁴ *T. Volek*, *Italská opera*, s. 46.

³⁵ *Tamtéž*, s. 47.

³⁶ *Ch. W. Gluck*, *La Semiramide rionosciuta*, in: *Sämtliche Werke III/12*. Hrsg. G. Croll und T. Hauschka, Bärenreiter, Kassel – Basel – London – New York – Prag 1994.

³⁷ *G. Croll*, *Sämtliche Werke* s. VII, pozn. 7.

³⁸ *Tamtéž*.

(viz dále)³⁹, a porovnal strukturu korunovační opery s Gluckovou *Semiramide riconosciuta* (viz dále).⁴⁰

Poté co jsme si objasnili název pražské korunovační opery z roku 1743 a ve stručnosti rekapitulovali stav dosavadního bádání, věnujme se neméně problematické otázce: kde se představení korunovační opery konalo? I při řešení tohoto problému došlo k mnoha omylům a dlouholetému tápání. Na nové prameny upozornil v roce 1955 Antonín Novotný, který ve fondu Dvorní stavební úřad Pražského hradu našel dosud neznámou korespondenci z dubna 1743, kterou ovšem na mnoha místech chybně interpretoval. Užil dokonce zavádějící výrazy, jaké se v dokumentech nevy-skytují („vyhledat pro spectacula příhodný lokál“).⁴¹ Korespondence se týkala divadelní prostory pro korunovační operu, přičemž se uvažovalo buď o stavbě nového divadla na Hradě, nebo o úpravě některé z hradních budov. Dne 6. dubna 1743 informoval královský divadelní inspektor („Königl. Theatral Inspector“) Fabio Zilii v dopise z Vídně stavebnímu písaři Pražského hradu Johannu Heinrichu Dinebierovi („Dinapier Königl. Hoffbauschreiber zu Prag“) o pokynu dvorního hudebního ředitele hraběte Adama Losyho z Losinthalu vídeňskému impresáři Sellierovi „in der Burg ein Theatrum zu machen“. Do Prahy bude Sellierem poslán malíř vybavený dopisem Ziliiovým ve jménu hr. Losyho a Dinebier mu má ukázat vhodné místo a poskytnout stavební dřevo, a pokud ho nebude mít dost, má ho dát vyhledat za levnou cenu („...suchen zu lassen umb ein billichen [!] Preis...“, viz obr. 5). Z 10. dubna se zachoval další Ziliiho dopis, který z Vídně přivezl dvorní malíř Antonio Agostini. Zilii v něm Dinebiera znovu žádal, aby Agostinimu umožnil vyhledat na Hradě vhodné místo pro divadlo. Pokud se však takové místo nenajde, má mu být pro další úpravy určena zastřešená hradní jízdárna („...kan man ihm in der bedeckhten Reutschule anweisen, umb alle nothwändige Veranstaltungen machen zu können...“, viz obr. 6). V dochovaném konceptu Dinebierovy odpovědi Ziliiimu, datovaném 11. dubna, se stavební písař Hradu s odkazem na předcházející francouzskou okupaci Prahy odvolává na aktuální nedostatek stavebního dřeva v zásobách

³⁹ Tamtéž: „Zweifellos war die Wahl gerade auf diese Operndichtung gefallen, weil sich in die Glorifizierung der auf der Bühne (in Männerkleidern) so erfolgreichen Königin Semiramide die Huldigung der neuen Königin von Böhmen, Maria Theresia, einbeziehen ließ. Dies geschah in Prag mit einem besonders prächtigen (dritten) ‚Ballo‘, der im Anschluß an die Oper dargeboten wurde In den Tempel des Ruhmes, der mit Statuen der Erbländer, der ‚Giustizia‘ und der ‚Clemenza‘, sowie mit einem Triumphbogen und einem Schild mit dem Buchstaben ‚T‘ ausgestattet ist, kommen ‚6 Eroi ed Amazoni‘, um der Königin zu huldigen. Der Tempel verwandelt sich in einen offenen Himmel mit dem Bildnis der Königin in den Wolken. ‚La Pietà rappresentata sotto la figura della Boemia‘ überreicht der Königin die Krone, während die Heroen ihre Huldigung darbringen, ‚e finiscono noc trombe e timpani il Ballo‘.“

⁴⁰ G. Croll, *Sämtliche Werke*, s. VII, pozn. 7.

⁴¹ A. Novotný, *Staropražská theatralia. Materialie k dějinám pražského divadelnictví*, Praha 1955, s. 19. Dopisy jsou uloženy v Archivu Pražského hradu, ve fondu Dvorní stavební úřad Pražského hradu (HBA = Hofbauamt) inv. č. 2003 (Korunovace Marie Terezie 1743. Akta a korespondence). Jedná se dva dopisy vídeňského divadelního inspektora Fabia Ziliiho stavebnímu písaři Pražského hradu Johannu Heinrichu Dinebierovi ze 6. a z 10. dubna 1743 a „dopis“ Dinebierův – ve skutečnosti jde o koncept dopisu – Ziliiimu z 11. dubna 1743.

jeho úřadu.⁴² Co mu zůstalo, už spotřeboval na jiné stavební akce spojené s přípravou korunovace a na nové nákupy nemá pokladna stavebního úřadu k dispozici žádnou peněžní hotovost („Ein Paares Geld“). Pokud nedostane speciální rozkaz své nadřízené instance, tj. královské Dvorní komory, nemůže v té věci nic dělat (viz obr. 7).⁴³ O místě konání korunovační opery vypovídá také „Königl. Hof-Protocoll de anno 1743“.⁴⁴ K pondělí 13. května je v něm uvedeno: „Diesen Abend wurde von dem Wienerischen Entreprenneur Sellier durch seine banda in der Königl. Reitschule [!] dem ballhaus nehst dem Schloss, woselbst ein eigenes Theatrum zu Opern, und Comedien zugerichtet worden, eine wälsche Opera gespiellet...“ Přepsání původního údaje o představení v královské jízdárně na „ballhaus nehst dem Schloss“ dokládá, že původně se uvažovalo o úpravě hradní jízdárny na divadelní prostoru. Tento údaj protokolu je v souladu se záznamem Johanna Josepha Khevenhüllera-Metsche, který operu situuje „in königlichen Balhauß nächst dem Schloßgarten“.⁴⁵

Důležitou informaci o místě, kde byla provedena korunovační opera, poskytuje deník Khevenhüllera-Metsche, který ji situuje „in königlichen Ballhauß nächst dem Schloßgarten“.⁴⁶ Podobně Jan Port na jednom místě své studie píše: „Hradní opera byla zařízena v budově čp. (49-2), přilehlé k menší míčovně; je to na druhé straně cesty vedoucí kolem Matheyho jízdárny za Prašným mostem u „císařské zahrady“.⁴⁷ Bohužel na jiném místě Port uvedl, že šlo o stavbu nového divadla.⁴⁸ Toto tvrzení převzal Jan Vondráček⁴⁹ i Pravoslav Kneidl⁵⁰, kteří „nově postavené“ divadlo lokalizují do „zámecké zahrady“, případně „naproti Jízdárně Pražského hradu“. S další představou o umístění hradního divadla přišel Antonín Novotný ve Staropražských theatraliích⁵¹ a v nepublikované práci *Život na Pražském hradě*.⁵² Uvedl, že jako

⁴² „[...] daß die Franzosen mein gehabtes Vorrath von Bauholtz mir sehr geschwächet, von Brether oder Laden aber wönig oder Nichts übrig gelassen haben.“

⁴³ Dalším dosud nezveřejněným dopisem, archivovaným ve fondu Dvorní stavební úřad Pražského hradu (HBA inv. č. 2003), je dopis Fabia Ziliho Dinebierovi, datovaný 17. dubna 1743. Zilii odpověděl Dinebierovi 17. dubna, že hr. Losy bude v té věci jednat s prezidentem komory („...dieser sachen halber mit S: Excellenz Cammer Praesidenten spröchen werde...“).

⁴⁴ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Wien, 12 Zerem. Prot. Konz. 1743.

⁴⁵ *R. Graaf Khevenhüller-Metsch – Hanns Schlüter (ed.)*, Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Aus der Zeit Maria Theresias. Tagebuch 1742–1776. Band I: 1742–1744, Wien – Leipzig 1907, s. 146.

⁴⁶ Tamtéž, s. 146.

⁴⁷ In: *J. Port*, Divadelní výtvarníci, s. 90. Podobně *J. Hilmera*, Perspektivní scéna 17. a 18. století v Čechách, in: *Knihovna Divadelního Prostoru*. Sv. 65, Praha 1964, s. 46: „...svůj význam – byť časově i zejména společensky omezený – mělo i divadlo na Hradčanech, zřízené za Jelením příkopem východně od Prašného mostu ke korunovaci Marie Terezie r. 1743.“

⁴⁸ Viz *J. Port*, Divadelní výtvarníci, s. 90.

⁴⁹ „Proto bylo tehdy postaveno [sic!] na Hradčanech v zámecké zahradě nové divadlo, kde byly po celou dobu přítomnosti dvora provozovány činohry, opery a různá intermezza.“ Viz *J. Vondráček*, Dějiny českého divadla. Doba obrozenecká 1771–1824, Praha 1956, s. 20.

⁵⁰ „Ve čtyřicátých a padesátých letech 18. století se při návštěvě panovnice mimořádně hrálo i v divadle na Pražském hradě. Divadlo bylo postaveno [!] ke korunovaci Marie Terezie (12. 5. 1743) naproti jízdárně při Prašném mostu.“ Viz *P. Kneidl*, Libreta italské opery, s. 119.

⁵¹ „Kdo pak by chtěl vědět, jak jízdárenské divadlo fungovalo, nalezne zprávy o něm v denníku [!] Jana Josefa Khevenhüllera Metsche.“ In: *A. Novotný*, Staropražská theatralia, s. 20.

⁵² Pozůstalost A. Novotného je uložena ve fondu Klubu staré Prahy.

divadlo byla upravena velká jízdárna Pražského hradu.⁵³ Další badatelé pak přejímali tuto Novotného interpretaci.⁵⁴

V otázce místa konání korunovační opery přinesla některé nové poznatky až v roce 1992 nepublikovaná práce F. Kašičky a P. Zahradníka, jež je výsledkem stavebně-historického průzkumu Pražského hradu.⁵⁵ Na základě excerpce archiválií v Dvorním stavebním úřadě Pražského hradu lokalizují jmenovaní autoři divadelní aktivity spojené s korunovací v roce 1743 do hradního divadla (Comedihaus), přilehlého k Malé míčovně (Ballhaus/Pallhaus, přední míčovna). Funkci míčovny plnila již pouze tato budova, neboť dodnes stojící Velká míčovna (Ballonhaus/Pallonhaus) sloužila od roku 1723 jako stáj. Potvrzuje to i další dochovaný pramen: v rukopise nadepsaném „Beschreibung aller Heusser und Zimmer im Königlich Prager Schloß, angefangen den 28 July“ a datovaném 1620 jsou totiž v případě některých budov dochovány také Dinebierovy vepsané aktualizací poznámky. K hradnímu divadlu poznamenal: „Neben dem Klein Pall Haus ist noch ein grosses gewesen, aus welchem A° 1680 ein Comedi Haus gemacht worden. Welches A° 1743 wird erneuert worden“ (viz obr. 8).⁵⁶

Odpověď na otázku, kde byla korunovační opera provedena, zní tedy podle uvedených pramenů takto: k danému účelu bylo pouze upraveno staré divadlo vedle malé míčovny, postavené roku 1680 při příležitosti pražské návštěvy Leopolda I.

Existují však ještě další prameny schopné vypovídat o divadle, v němž byla korunovační opera provedena. Jsou to Dinebierovy plány hradních částí, pocházející z roku 1723 a 1741 a obsahující i několik jeho slovních charakteristik (viz obr. 9, 10)⁵⁷. Z těchto plánů lze – byť jen přibližně – vypočítat rozměry hradního divadla, protože mají také připojené měřítko, a to v loktech. K zajímavostem plánu z roku 1741 patří, že jihovýchodní stěna divadelní budovy je svými 51 lokty delší než severozápadní, měřící 50 loktů. Šířka budovy byla podle těchto plánů 22 loktů,

⁵³ Na s. 19 sice správně uvádí, že Agostini byl zmocněn „zabrat pro svůj úkol hradní jízdárnu, kdyby nenalezl nic vhodnějšího“, avšak na s. 20 o tom už mluví jako o skutečnosti: „Kdo pak by chtěl vědět, jak jízdárenské divadlo [!] fungovalo, nalezneme zprávy o něm v denníku Jana Josefa Khevenhüllera Metsche“, ten ovšem mluvil o míčovně.

⁵⁴ Např. *T. Volek*, *Italská opera*, s. 46: „Protože kotecké divadlo při svých skromných rozměrech (a navíc válečnými ději poškozené) nepřípadalo pro korunovační operu v úvahu, byl pro soubor vídeňského impresária Carla Selliera narychlo upraven rozsáhlý prostor hradní jízdárny.“ Také *J. Pömerl*, *Divadlo v Kotcích*, s. 289, se domnívá, že byla „pro divadelní potřeby dočasně upravena velká jízdárna Pražského hradu“. K tomu uvádí toto zdůvodnění: „A. Novotný upozorňuje na dokument z Archivu Pražského hradu, v němž se uvádí, že A. Agostini „dostal např. 3 trámy, celé ostění portálu, 34 sloupy pro galerii, k ní též lavice, schody apod.“ Z tohoto údaje vyplývá, že šlo skutečně o úpravu stávajícího objektu, tj. jízdárny, a ne o stavbu nového divadla, jak uvádí Port...“ *Tamtéž*, s. 436, pozn. 22.

⁵⁵ *F. Kašička - P. Zahradník*, *Pražský hrad. Stájový dvůr - čp. 49-50. Stavebně historický průzkum*, Praha 1992, nepublikováno (jeden exemplář je uložen v Archivu Pražského hradu, Sběrka pasportů inv. č. 108). Bohužel jejich práce uvádí všechny citace z pramenů výhradně v českojazyčných překladech, jež nejsou ve všech případech přesné.

⁵⁶ Archiv Pražského hradu (APH), HBA, kart. 22, inv. č. 398, fol. 24r.

⁵⁷ APH, Sběrka plánů, Královská zahrada 141/5 (z roku 1741, obr. 9), 141/1 (z roku 1723, obr. 10). Je zachován též Dinebierův schematický příčný průřez stavbou divadelní budovy (kolem roku 1723, in: APH, Sběrka plánů, Královská zahrada 136/3, viz obr. 11 v příloze této studie).

výška 25,5 loktů. Počítáme-li údaje podle českého, resp. pražského lokte, který měl 59,27 cm, vycházejí uvedené míry v přepočtu na metry takto: délka 30 m, šířka 13 m, výška 15 m (15,11 m).⁵⁸ Plán budov Stájového dvora v měřítku 1 : 200, vytvořený roku 1992 F. Kašičkou a N. Procházkovou⁵⁹, umožňuje další komparace a odhad, že hradní divadlo mělo délku 30,4 m a šířku 12,2 m.

Další otázkou je, jak vypadaly vnější a vnitřní úpravy budovy. Z dochovaných pramenů víme, že divadlo mělo šindelovou střechu, kterou teprve v květnu – tedy již v době pobytu Marie Terezie v Praze – tesaři opravili.⁶⁰ O uspořádání vnitřního prostoru divadla si dnes podle dochovaných pramenů nelze udělat přesnou představu. Dochovala se jenom těžkou řemeslnickou rukou a v takřka neuvěřitelné ortografii sepsaná kratičká „Exsplication vohn dennen Nothwendickiüten, von Holtz werghch, zur zu richtung des Königlicen Teatro, auff den Rattihn zu Pragch“ (obr. 12).⁶¹ Z údajů této „Exsplication“ mj. vyplývá, že v divadle byla kromě parteru ještě galerie. Je nutno počítat s tím, že značnou část parteru zabralo při korunovační opeře pódium pro panovnický pár, umístěné v popředí. Připomeňme v té souvislosti analogické řešení prostoru hlediště dvorním architektem Giuseppem Gallim Bibienou při korunovaci Karla VI. v roce 1723 v popředí s „Trono per gli Augustissimi Regnanti“. Lavice lze předpokládat až za křesly panovnické dvojice. Předpoklad dvou galerií je velice nepravděpodobný, a to ne pouze vzhledem k nedostatku času vinou opožděně zahájených příprav korunovace, ale též s ohledem na malou výšku budovy.⁶² Navíc opera provedená v rámci korunovace byla určena jen pro úzký výběr obecnstva z nejvyšších dvorních kruhů a zástupců zahraničních dvorů. Počet diváků pražské korunovační opery lze tudíž odhadovat pouze na 200 až 300 osob.

Nyní se pokusme rekonstruovat, které osoby se na provedení korunovační opery v Praze podíleli. Jak již bylo řečeno, stavbu jeviště i hlediště řídil malíř [!] Antonio Agostini.⁶³ Pokud jde o dekorace, není mi znám žádný pramen, který by dokládal,

⁵⁸ Otázkou rozměrů této budovy se obíral už *M. Niubò*, *Císařský dvůr v Praze a oratorium o sv. Václavovi*. Diplomová práce, Ústav hudební vědy FF UK, Praha 2000, s. 52. Necituje však původní údaje plánů v loktech, ale uvádí pouze své přepočty na dnešní míry s tímto výsledkem: délka 30 m, šířka 14 m a výška 17,5 m (10 m stěny). Dále vyvozuje tyto závěry: „V tom případě lze uvažovat o 18 m dlouhém hledišti a přibližně desetimetrovém jevišti se 2 m pro orchestřiště. Do takto načrtnutého prostoru [...] by bylo možné pohodlně umístit asi 360 diváků (počítáno parter s jednou galerií asi 268 m² již bez obvodové uličky apod.), při druhé galerii asi o 100 osob více, při hustším sezení [!] (0,6 m² na osobu) maximálně asi 550 diváků.“

⁵⁹ Viz pozn. 55.

⁶⁰ *F. Kašička – P. Zahradník*, *Pražský hrad*, s. 38; APH, HBA, kniha 242.

⁶¹ Uloženo v APH, HBA, inv. č. 529, kart. 42, nepaginováno. Viz též *F. Kašička – P. Zahradník*, *Pražský hrad*, s. 39, avšak jejich popis, čtení, překlad a interpretace tohoto pramene jsou na řadě míst problematické. V rámci této studie se ovšem nelze těmito omyly dále zabývat a korigovat je. Upozorňuji pouze, že některé rubriky jimi citovaného pramene zůstaly v originále dokumentu nevyplněny.

⁶² Viz *M. Niubò*, *Císařský dvůr*, s. 52.

⁶³ V roce 1748 se Agostini podílel rovněž na přípravě premiéry Gluckovy *Semiramide riconosciuta* ve Vídni. Viz *G. Zechmeister*, *Die Wiener Theater nächst der Burg und nächst dem Kärntnerthor von 1747 bis 1776*, Wien 1971, s. 201: „...der Theatralarchitekt Antonio Agostino wurde für seine Dekorationen mit 2302 Gulden 28 Kreuzer entlohnt.“ *J. Port*, *Divadelní výtvarníci*, s. 90, o Agostinim uvádí: „S tímto jménem scházíme se tři roky nato (1746) na zámku Krumlovském,

že je dodal slavný vídeňský dvorní scénograf Giuseppe Galli Bibiena, třebaže většina autorů se tak domnívá.⁶⁴ Operu provedl soubor sestavený vídeňským impresáři Josephem Selliersem. „Selliers hatte 1728 bis 1748 das Schauspielprivileg gemeinsam mit Franz Borosini im Theater am Kärntnertor inne. Ende der dreißiger Jahre übernahm Selliers auch noch das Opernprivileg, das Karl VI. einem Italiener, Ballarini, verliehen, aber immer unterdrückt hatte, um das Monopol der Hofoper zu sichern. Selliers gab Vorstellungen im Kärntnertortheater und kassierte zusätzlich auf Grund seines Totalprivilegs Abgaben von den Wanderkomödianten, die in Wien gastierten. Nach dem Tod Karls VI. machte Selliers der zukünftigen Königin Maria Theresia den Vorschlag, gegen die Verlängerung seines Wiener Totalprivilegs ‚aller Opern, Serenaden, Komödien, Oratorien und heiligen Gräbern‘ auch die höfischen Theaterveranstaltungen zu besorgen, die Hofopern mit seinen Künstlern zu inszenieren und dadurch dem Hof die Erhaltung eigener Virtuosen abzunehmen.“⁶⁵

Pokud jde o interprety pražské korunovační opery, nepřináší dosavadní literatura žádné informace. Můj výzkum ve vídeňských a pražských archivních fondech nedl k poznání, jaké bylo pěvecké obsazení rolí korunovační opery, ale podařilo se jmenovitě zjistit několik pěvců a instrumentalistů z řad členů vídeňské dvorní kapely, kteří do Prahy ke korunovačním slavnostem přijeli.⁶⁶ Hlavním pramenem k této

---

kde mu bylo zapláceno za namalování dekorací 69 zlatých 32 krejcarů.“ *J. Hilmera, Zámecké divadlo v Českém Krumlově. S úvodem o stavební historii krumlovského zámku*, in: *V. Pláčková (ed.), Barokní divadlo na zámku v Českém Krumlově, Praha – České Budějovice 1993*, s. 2, uvádí, že „dřevěné divadelní stavení za hradním příkopem bylo sice částečně opraveno roku 1744 pod vedením Antonia d’Augustiniho [...]“.

⁶⁴ Viz *J. Port, Divadelní výtvarníci*, s. 83: „[Giuseppe Galli Bibiena] vypravil patrně v Praze operu ‚Semiramide‘, sehranou při této korunovaci [1743].“ *P. Kneidl, Libreta italské opery*, s. 119: „Stavitelem byl Josef Galli Bibiena, vídeňský dvorský divadelní architekt, který také patrně vypravil operu Semiramide, tehdy v divadle na Hradě provedenou.“ Dále *J. Pömerl, Divadlo v Kocích*, s. 290: „Dekorace pro představení dodala dílna vídeňského dvorního scénografa Guiseppe [!] Galli Bibieny.“ O Gallim Bibienovi mj. viz *M. Boetzkes, Galli-Bibiena*, in: *OP-GROVE II. Ed. S. Sadie, London – New York 1992*, s. 330–334 (Giuseppe Galli-Bibiena viz s. 332).

⁶⁵ *O. Teuber – A. Weilen, Das k. k. Hofburgtheater seit seiner Begründung, Wien 1896–1906 (Die Theater Wiens 1–3)*, citováno podle *E. Grossegger, Theater, Feste und Feiern*, s. 4–5, pozn. 5.

⁶⁶ Výzkum byl proveden v následujících pražských fondech: Dvorní stavební úřad Pražského hradu (HBA) inv. č. 1110, 1111, 1112, 2003–2009, 2040, 740. Berichte 1741–1747. APK CXCII/6, CXCII/11. Za zpřístupnění archiválií a ochotnou vstřícnost děkuji dr. Věře Vávrové a Mgr. Suchému. SÚA, SM, sign. 1580 K 1/45, 1580 K 1/84, 1580 K 1/85, 1580 K 1/86, 1580 K 1/87, 1580 K 1/88, 1580 K 1/89; Staré české místodržitelství (SČM): 1743/VIII/d/3; 1743/III/dk/122; Česká dvorská kancelář (ČDK) sign. I A 2, karton 11. Tyto uvedené fondy jsou jediné, které obsahují prameny k pražské korunovaci v roce 1743. – Pokud jde o vídeňské archivní fondy, je nutno především s politováním konstatovat, že se nedochovaly účty k pražské korunovaci 1743, na něž se odkazuje v Kameralzahlamtsbuch v Hofkammerarchivu (HKA). Mezi relevantní vídeňské fondy patří: Haus-, Hof- und Staatsarchiv (=HHStA): Ältere Zeremonialakten (Ält. ZA), Kart. 42 (1743 II-IV), Kart. 43 (1743/1744); Zeremonialprotokoll (ZA Prot.) AB XII/5–2. Neue Zeremonialakten, Kart. 12^{ab} (Böhmische Krönungen); Hofzeremonielldepartement, Sonderreihe (ZA SR), Bd. 3, 44, 45; Hausarchiv – Familienkorrespondenz A (Maria Theresia) – X/2/1, Schachtel 34–37; Hof-Protocoll in Ambst. und Parthen-Sarken de Anno (O Me A Prot. 17, 19). HKA: Kameralzahlamtsbuch, Bd. 30, 31; Hofstaabe 158, 159, 160; Böheimische Expedition de Anno 1741–1744 (Gedankbücher), Nr. 381; Hofzahlamtsbücher 157; Geheime Zahlungs Rechnung über Ihro Majest. der Verwitweten Kaiserin Elisabethae Christinae 294; Bancalitaets Cameral=Zahl=amt-Rechnung Anno 1743.

problematicke se stal seznam účastníků doprovodu Marie Terezie. Je součástí složky nadepsané „Akten, die Reise der K[ö]nigin Maria Theresia zur Krönung nach Prag betreffend“.⁶⁷ V jeho oddíle „Music=Lista“ jsou jmenováni čtyři pěvci, a to sopránista-kastrát „Domenico Genuese“⁶⁸, kontraaltista-kastrát „Pierini Cessati“⁶⁹, tenorista „Cajetano Porghi“⁷⁰ a basista „Braun“.⁷¹ Dále jsou uvedeni hudebníci: houslista „Timer“⁷² a „Piani“⁷³, violoncellista „Rettig“⁷⁴, „Violonist“ (=kontrabasista) „Franz Schnautz“⁷⁵, fagotista „Fridrich Franz Phillier“⁷⁶, varhaník „Pirek“⁷⁷, „Concert=Dispensator“ (osoba zajišťující transport nástrojů a notového materiálu)⁷⁸, „Instrument-Diener“, „Orgelmacher-Diener“ a „Geiger-Macher“ (= houslař).⁷⁹ Obdobný, ale poněkud stručnější soupis účastníků doprovodu Marie Terezie je dochován také v Praze, kde je přiložen k reskriptu ze 7. února 1743.⁸⁰ V tzv. „Music=Lista“ jsou zde – s náznakem rubrik, z nichž některé zřejmě počítaly s větším počtem pěvců – mj. uvedeni čtyři pěvci: „Sopranist Dominico“, „Contralti Pierini“, „Tenori Porghi“, „Bassi

---

Na tomto místě bych ještě jednou ráda poděkovala za konzultace o fondech ve vídeňském Haus-, Hof- und Staatsarchivu a Hofkammerarchivu Dr. Andree Sommer-Mathis. Za zpřístupnění materiálů v HHStA děkuji prof. Dr. Leopoldovi Auerovi i referentům tohoto archivu, jakož i referentům Hofkammerarchivu.

⁶⁷ Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni, Ält. ZA 41 (1742–1743 II).

⁶⁸ Köchel uvádí pěvce „Domen. Genuesio“ jako člena dvorní kapely v letech 1741–1752 (*L. Ritter von Köchel*, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle in Wien von 1543–1867, Hildesheim – New York 1976, repr., pův. Wien 1869, s. 82). Domenica Genovesioho („Sopránkastrát“) uvádí *A. Sommer-Mathis*, Tu felix Austria nube. Hochzeitsfeste der Habsburger im 18. Jahrhundert, Wien 1994, s. 34, 59. *C. Sartori*, I libretti italiani, ani OP-GROVE pěvce neuvádí.

⁶⁹ *L. Ritter von Köchel*, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, zmiňuje „Pietra Cassattio“ v době od roku 1741 do 1. srpna 1749, kdy byl penzionován; zemřel 2. srpna 1759 ve věku 76 let (s. 82). Pietro di Novara Casati (Cassati, Casato), in: *C. Sartori*, I libretti italiani. Vol. Indici II–Cantanti, s. 156–157. Poslední jeho role jsou uvedeny k roku 1737 ve Vídni. *G. Zechmeister*, Die Wiener Theater, s. 188 („Pietro Cassati“). *A. Sommer-Mathis*, Tu felix Austria, s. 34, 59, 73 („Pietro Cessati“, Altkastrat). OP-GROVE pěvce neuvádí.

⁷⁰ *L. Ritter von Köchel*, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, zmiňuje „Gaet. Borghio“ jako člena dvorní kapely v letech 1741–1777; 18. ledna 1777 zemřel ve věku 91 let (s. 82). *G. Borghi di Bologna*, in: *C. Sartori*, I libretti italiani. Vol. Indici II–Cantanti, s. 107–108. Poslední jeho role jsou uvedeny k roku 1737 ve Vídni. *G. Zechmeister*, Die Wiener Theater, s. 188 („Cajetan Borghi“). OP-GROVE pěvce neuvádí.

⁷¹ *L. Ritter von Köchel*, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, uvádí „Christiana Prauna“ jako člena dvorní kapely v letech 1741–1764; v roce 1764 byl penzionován, zemřel 28. února 1772 (s. 82). *G. Zechmeister*, Die Wiener Theater, s. 188 („Christoph Praunn“, „Praun“). OP-GROVE (I, s. 587) uvádí pěvce „Monsieur Braun“, který však zemřel 1735. Podobně *C. Sartori*, I libretti italiani. Vol. Indici II–Cantanti, s. 117, uvádí pěvce „signor Braun“.

⁷² *L. Ritter von Köchel*, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, toto jméno mezi členy dvorní kapely nemá.

⁷³ Houslisty dvorní kapely byli v té době „Jos. Ant. Piani“ a „Tomaso Piani“, viz tamtéž, s. 83.

⁷⁴ Tamtéž, s. 83: člen dvorní kapely „Christian Röttig“.

⁷⁵ Tamtéž, s. 83: člen dvorní kapely „Franz Pet. Schnautze“.

⁷⁶ Tamtéž, s. 84: fagotista „Franz Phil. Friederich“.

⁷⁷ Tamtéž, s. 82: „Wenzel Pürkh“.

⁷⁸ Za objasnění této funkce děkuji znalkyni vídeňské dvorní opery Dr. Andree Sommer-Mathis.

⁷⁹ U funkce „Orgelmacher“ a „Instrumentendiener“ neuvádí *L. Ritter von Köchel*, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, v té době žádné jméno. Funkci „Geigenmacher“ neuvádí vůbec.

⁸⁰ SÚA, ČDK, sign. I A 2, karton 11. Viz též *J. Prokeš*, Marie Terezie, s. 344.

Braun“. Dále jsou v seznamu – v tomto případě bez osobních jmen – zapsáni hudebníci jako ve vídeňském dokumentu, není zde uveden pouze fagotista.

Provedení korunovační opery se ovšem museli zúčastnit ještě další pěvci a hudebníci. V soupisu „Music=Lista“ uvedení pěvci představují pouze vokální kvartet. Vzhledem k tomu, že v korunovační opeře je předepsáno šest rolí, z nichž možná žádná nebyla svěřena basistovi, je zřejmé, že uvedená „Music=Lista“ neobsahuje úplný soubor hudebníků, kteří se na pražské korunovační opeře podíleli.

S pomocí Köchelova soupisu členů dvorní kapely lze – hypoteticky! – sestavit soubor zpěváků, kteří mohli obsadit šest rolí korunovační opery *Semiramide riconosciuta* (Semiramide, Scitalce, Ircano, Tamiri, Mirteo, Sibari). Mohlo se jednat o tyto interprety: Theresu Reutter⁸¹ a Annu Perroni⁸², v té době jediné dvě zpěvačky v dvorní kapele, sopranisty-kastráty Domenica Genuessiho, Angela Mariu Monticelliho (mj. interpret postavy Scitalce v Gluckově premiéře *Semiramide riconosciuta* ve Vídni 1748)⁸³ nebo Giuseppa Monserisa⁸⁴, o již zmíněného altistu Pietra Cassattiho a kontraaltistu Agostina Antonelliho.⁸⁵ Vzhledem k tomu, že hudební podoba pražské *Semiramidy* z roku 1743 je při dnešním stavu našich vědomostí nerekonstruovatelná, nelze se pokoušet o přiřazení jednotlivých postav opery k uvedeným pěveckým osobnostem.

Nejobtížnějším problémem ovšem nadále zůstává zodpovězení otázky, kdo byl skladatelem opery, která měla být oslavou nově korunované české královny. Jak již bylo řečeno, ve Vídni tištěné libreto jméno skladatele neuvádí. Protože jde o korunovační operu, je odůvodněné hledat jejího skladatele nejdříve v řadách dvorních skladatelů. Věc se však okamžitě komplikuje skutečností, že k roku 1743 není – pokud jde o funkci vídeňského dvorního skladatele – výpověď pramenů a dosavadní litera-

⁸¹ C. Sartori, I libretti italiani. Vol. Indici II–Cantanti, s. 552, uvádí pěvkyni „Teresa Reütterin“ a pouze k roku 1737 tři její role, které vytvořila ve Vídni. G. Zechmeister, Die Wiener Theater, s. 188, „Theresia Reitterin. L. Ritter von Köchel, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, uvádí „Theresu v. Reutter (Holzhauser)“ jako dvorní pěvkyni v době od 1. července 1728 do 1781.

⁸² Anna Bindi Peroni (Perroni), in: C. Sartori, I libretti italiani. Vol. Indici II–Cantanti, s. 95. Kromě role Rosy v opeře *I Scherzi d'Amore e di Fortuna* (Messina, bez datace) jsou její role uvedeny až od roku 1769. OP-GROVE pěvkyni neuvádí. G. Zechmeister, Die Wiener Theater, s. 188, „Anna Beronin“, „Beroni“. L. Ritter von Köchel, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, uvádí „Annu Perroni (Ambreville)“ jako dvorní pěvkyni v době od 1. března 1721 do 1760.

⁸³ D. E. Monson, Angelo Maria Monticelli, in: OP-GROVE III, s. 455. C. Sartori, I libretti italiani. Vol. Indici II–Cantanti, s. 446–447, uvádí u Angela Maria Monticelliho di Milano k roku 1743 tři jeho role, které vytvořil v Londýně – roli Enrica v Galuppiho opeře *Enrico* (chybně uveden v roce 1743, podle titulního listu libreta byla opera provedena 1742), Alessandra v opeře *Rossana* a Sirbace v Galuppiho opeře *Sirbace*. Viz G. Zechmeister, Die Wiener Theater, s. 201. L. Ritter von Köchel, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, Monticelliho uvádí jako dvorního pěvce v době od 1. ledna 1733 do 1760.

⁸⁴ L. Ritter von Köchel, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, uvádí od 1. října 1716 do 1740 jako dvorního pěvce „Gius. Monseriso“, od roku 1741 do 1. dubna 1749, kdy byl penzionován, „Gius. Monseriso“ a v letech 1756–1769 „Gius. Monseriso“. Viz též A. Sommer-Mathis, Tu felix Austria, s. 59, 73. C. Sartori, I libretti italiani, ani OP-GROVE pěvce neuvádějí.

⁸⁵ Agostino Antonelli, in: C. Sartori, I libretti italiani. Vol. Indici II – Cantanti, s. 25. Poslední jeho role jsou uvedeny k roku 1737 ve Vídni. G. Zechmeister, Die Wiener Theater, uvádí kontraaltistu jménem „Philipp Antonelli“ (s. 188). L. Ritter von Köchel, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle, uvádí pěvce „Agost. Antonelli“ od 1741 do 1743 (?). OP-GROVE pěvce neuvádí.

tury jednoznačná. K tomu roku jsou totiž uváděna dokonce čtyři jména, a to Giuseppe Porsile (1680–1750), Georg Reutter (1708–1772), Giuseppe Bonno (1711–1788) a Georg Christoph Wagenseil (1715–1777).⁸⁶ Podle údajů dosavadní literatury byl však Porsile po smrti Karla VI. penzionován a poslední operu zkomponoval v roce 1737. Wagenseil naproti tomu napsal svou první operu až v roce 1745. Reutter, který byl dvorním skladatelem od roku 1731, byl autorem řady oper a v roce 1741 zkomponoval „dialogo“ *L'amor prigioniero*, ale další operu složil až v roce 1755 (*La gara*). Giuseppe Bonno, dvorní skladatel od roku 1739, komponoval opery od roku 1736 a 13. března 1743 bylo ve Vídni provedeno jeho „componimento drammatico“ na libreto Pietra Metastasia *Il vero omaggio*. Pokud by však s některým z nich byla na kompozici korunovační opery uzavřena smlouva, jistě by jeho jméno bylo v libretu a v dalších pramenech uvedeno, protože by šlo o vysoce prestižní záležitost. Není-li tomu tak, je to svědectvím něčeho zcela neobvyklého, tj. zřejmé neúčasti kteréhokoli z dvorních skladatelů na přípravě korunovační opery. Skladatele nemůžeme hledat ani mezi vídeňskými dvorními kapelníky, a to z prostého důvodu, že tam nebyl v letech 1741–1746 žádný do této funkce oficiálně jmenován.⁸⁷

Byly už zmíněny úvahy, že skladatelem opery mohl být Johann Adolf Hasse, jehož *Semiramide riconosciuta* byla provedena v Teatro S. Carlo v Neapoli 1744 a v nové verzi v Drážďanech 1747 a ve Varšavě 1760. Avšak z komparace libreta korunovační opery s Hasseho *Semiramidou* z roku 1747⁸⁸ vyplývá: oproti 18 áriím pražské korunovační opery měla Hasseho stejnojmenná opera z roku 1747 árií 25, z nichž pouze dvě árie Scitalceho („Se intende si poco“ a „Voi, che le mie vicende“) a árie Mirtea („Rondinella, a cui rapita“) jsou obsaženy v obou libretech. Mimoto Hasse byl na jaře 1743 zaneprázdněn jinými uměleckými úkoly: komponoval operu *Endimione* pro Neapol (premiéra asi v červenci 1743) a v říjnu 1743 uváděl další dvě své opery v Hurbertusburgu (*L'asilio d'amore* a *Antigono*). Pokud by Hasse komponoval svou operu *Semiramide riconosciuta* už k pražské korunovaci, jeho jméno by bylo nepochybně na libretu uvedeno a provedení korunovační opery by byl jistě přítomen. Nemluvě o tom, že pražská návštěva slavného saského dvorního skladatele by nezůstala bez dobového komentáře!

Nepřichází-li tudíž jako autor pražské *Semiramidy* v úvahu Hasse, nenabízí se náhradou bohužel ani jiné velké dobové skladatelské jméno. Aby hledání autora korunovační opery neskončilo tímto zjištěním, zvolila jsem jako další postup srovnávání libret dobových zhudebnění námětu *Semiramide riconosciuta*. Takto postupoval už Gerhard Croll, když konfrontoval libreto pražské korunovační opery s Metastasiovým

⁸⁶ Jména jsou uvedena podle Köchelova soupisu členů císařské dvorní kapely ve Vídni (*L. Ritter von Köchel, Die Kaiserliche Hof-Musikkapelle*, s. 81).

⁸⁷ Po Fuxově smrti v roce 1741 byl sice řízením dvorní kapely pověřen Luca Antonio Predieri, ale titul mu byl udělen až v roce 1746.

⁸⁸ *Viz Répertoire International des Sources Musicales (RISM) A/II: 270.000.703 (D DI Mus. 2477-F-45)*, in: *O. Landmann (ed.), Katalog der Dresdener Hasse – Musikhandschriften CD-ROM – Ausgabe mit Begleitband. Die handschriftlich überlieferten Kompositionen von Johann Adolf Hasse (1699–1783) in der Sächsischen Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden, München 1999*. Bohužel libreto z premiéry opery v roce 1744 jsem zatím neměla k dispozici.

libretem Gluckovy *Semiramide riconosciuta* a dospěl k závěru: „Diese für unseren Zusammenhang höchst bedeutungsvolle Prager *Semiramide riconosciuta* des Jahres 1743 wird weder in Metastasio/Opere (I, S. 1412)⁸⁹, noch – soweit ich sehe – im Metastasio- und Gluckschrifttum erwähnt.“⁹⁰ A dále: „Im Vergleich mit dem 1748 in Wien in derselben Offizin erschienenen Textbuch zeigt das Prager Libretto viele und erhebliche Abweichungen.“⁹¹ Toto Crollovo zjištění však platí pouze o áriích, neboť recitativy odpovídají – jen s jistými odlišnostmi – původnímu Metastasiovu textu. Ke komparaci bylo vybráno 11 různých zhudebnění, resp. provedení, v časovém rozpětí let 1725–1760.⁹² Jako libreto byl námět *Semiramide* úspěšně zpracován především třemi libretisty: Apostolem Zenem jako *Semiramide in Ascalona* v roce 1725, Francescem Silvanim jako *Semiramide* v roce 1713 a Pietrem Metastasiem jako *Semiramide riconosciuta* v roce 1729. Komparací korunovačního libreta se Zenovým libretem, zhudebněným poprvé Antoniem Caldarou v roce 1725⁹³, a se Silvanioho libretem, zhudebněným poprvé Niccolò Jommellim v roce 1742⁹⁴, se podařilo vyloučit, že by pro korunovační operu v Praze bylo použito některé z těchto libret.

Metastasioův text byl poprvé zhudebněn v roce 1729, a to hned dvěma skladateli – Leonardem Vincim⁹⁵ a Nicolou Porporou.⁹⁶ Z dalších zhudebnění byla pro komparace vybrána opera Franceska Araji z roku 1731⁹⁷, opera Giovanniho Battisty Lampug-

⁸⁹ Zkráceně citovaná kritická edice Metastasiových libret a spisů: B. Brunelli (ed.), *Tutte le opere di Pietro Metastasio*. Vol. 1–5, Milano a Verona 1953–1954.

⁹⁰ G. Croll, *Sämtliche Werke*, s. VII, pozn. 7.

⁹¹ Tamtéž, s. VII, pozn. 7.

⁹² Caldara 1725, Jommelli 1742, Vinci 1729, Porpora 1729, Araja 1731, Lampugnani 1741, Hasse 1746 (Praha), 1747 (Drážďany), 1760 (Praha), 1760 (Varšava), Gluck (1748).

⁹³ Libreto: Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung (A Wn) 444.456-A (TB), partitura: tamtéž (A Wn Mus.) 18226.

⁹⁴ N. Jommelli zhudebnil též Metastasiovo libreto *Semiramide riconosciuta*, jejíž první verze měla premiéru v Turíně v roce 1742, druhá verze v Piacenze v roce 1753 a třetí verze ve Stuttgartu v roce 1762. Srovnání korunovačního libreta s analýzou Jommelliho opery v monografii H. Aberta, *Niccolo Jommelli als Opernkomponist*, Halle 1908, rovněž potvrdilo závěr, že během pražské korunovace 1743 nebyla provedena Jommelliho *Semiramide* na Silvanioho libreto.

⁹⁵ Titulní list: „SEMIRAMIDE RICONOSCIUTA. Drama per Musica DI PIETRO METASTASIO Frà gli Arcadi Artino Corasio. DA RAPPRESENTARSI Nel Carnevale dell'anno 1729. Nel Teatro detto DELLE DAME. DEDICATO ALLE MEDESIME. Si vendono nella Libreria di Pietro Leone a Pasquino alla Insegna di S. Gio: di Dio. IN ROMA, Per il Zempel, e il Mey vicino a Monte Giordano. Con licenza de'Sup.“ Viz C. Sartori, *I libretti italiani*, 21534, též NK, sign. 9L 1764.

⁹⁶ Titulní list: „SEMIRAMIDE | RICONOSCIVTA Dramma per Musica di Artino Corasio Pastore Arcade da rappresentarsi nel Famosissimo Teatro GRIMANI di S: Gio: Grisostomo nel Carneuale del 1729.“ In: *Italian Opera Librettos: 1640–1770. Series One, Vol. VIII/E, N.º 58*, New York – London 1977–84. Viz C. Sartori, *I libretti italiani*, 21536; T. Wiel, *I Teatri Musicali Veneziani del Settecento*, Venezia 1897, reprint Leipzig 1979, s. 94–95, N.º 288.

⁹⁷ Titulní list: „SEMIRAMIDE RICONOSCIUTA. Dramma per musica di Pietro Metastasio. Frà gli Arcadi Artino Corasio. Da rappresentarsi Nel Teatro di S. Bartolomeo per festeggiare il Conpleannos dell'Augustiss. Imperadore Regnante il di 1. d'Otobre del 1731. Dedicato All'Eccellentissimo Signore D. Luigi Tommaso, Raimondo Conte di Haarrach, Cavallarizzo Maggiore ereditario del Paese dell'Aristria Superiore, & Inferiore, Cavaliere del Tofon d'Oro, Consigliero intimo attuale di Stato di SC. M. C., e C. Marescial del Paese dell'Austria inferiore Vicerè, Luogotenente, e Capitano Generale del Regno di Napoli. Napoli 1731.“ Viz C. Sartori, *I libretti italiani*, 21538, též NK, sign. 9 K 200.

naniho z roku 1741⁹⁸, různé verze, resp. provedení Hasseho *Semiramidy*, provedené v Praze v roce 1746⁹⁹, v Drážďanech 1747¹⁰⁰, ve Varšavě¹⁰¹ a v Praze¹⁰² v roce 1760, a dále opera Christoha Willibalda Glucka, provedená ve Vídni v roce 1748.¹⁰³ Jako další srovnávací materiál posloužila kritická edice Metastasioových textů, obsahující celkem 37 árií.¹⁰⁴ Výsledkem komparací je zjištění, že ve Vinciho zhudebnění bylo použito 30 árií, v Porporově 26 a všechna další prováděná zhudebnění měla v průměru 24 árií. Pouze pražská korunovační opera a Hasseho *Semiramide riconosciuta*, provedená v roce 1746 v Praze, měly menší počet árií, a to 18.¹⁰⁵

O počtu árií v různých nastudováních spolurozhodovaly také kvality pěvců obsazených do jednotlivých rolí. Při nedostatku dobrých pěvců byl obvykle snižován počet árií vedlejších rolí. V případě pražské korunovační opery se jednalo především o role Ircana a Mirtea. Zatímco ve Vinciho opeře měly obě uvedené postavy po šesti áriích, v korunovační opeře měl Ircano pouze tři a Mirteo dvě árie.

Tabulka 1: Celkový počet árií a počty árií jednotlivých postav (Semiramide, Scitalce, Tamiri, Ircano, Mirteo, Sibari)

	Počet árií	SEM	SCI	TAM	IRC	MIR	SIB
Metastasio (edice)	37	6	5	6	7	8	5
Vinci 1729	30	5	5	5	6	6	3
Porpora 1729	26	5	5	5	1	6	4
Araja 1731	28	5	5	5	5	5	3
Lampugnani 1741	20 ¹⁰⁶	5	4	?	?	?	?
Hasse 1746 (Praha)	18	4	4	2	2	4	2
Hasse 1747 (Drážďany)	24	5	5	4	4	4	2
Gluck 1748	24	5	5	4	3	4	2
Hasse 1760 (Praha)	20	5	5	3	3	3	1
Hasse 1760 (Varšava)	25	5	5	4	4	4	3
Korunovace 1743	18	4	4	4	3	2	1

⁹⁸ Podle RISM A/II: 850.008.660 (I Nc-Rari 28.4.2-4).

⁹⁹ Titulní list: „LA SEMIRAMIDE RICONOSCIUTA, DRAMA PER MUSICA. DA REPPRESENTARSI NEL NUOVO TEATRO DI PRAGA. NELL'ESTATE DELL'ANNO M.DCC.XLVI. DEDICATO AGL'ILLUSTRISSIMI SIGNORI, SIGNORI FRANCESCO GIOSEPPE (!) CONTE PACHTA, BARONE DE REYHOFEN, Signor delle Signoriè Bezno, Horka, Wegetin, ed Hostina, della Sacra Imperial, e Real Maestà d'Ungeria, e Boemia Consigliere, & Assessore del Supremo Giudicio Provinciale Maggiore del Regno di Boemia. E CARLO FELICE CONTE WERSCHOWETZ, Sekerka, e Sedchitz, Della Sacra Maestà Consigliere delle Reggie Appellationi su'l Castello di Praga.“ Viz C. Sartori, I libretti italiani, 21557, též Národní muzeum, sign. 57 C 21.

¹⁰⁰ Viz pozn. 88.

¹⁰¹ Titulní list: „LA SEMIRAMIDE RICONOSCIUTA, DRAMMA PER MUSICA DA RAPPRESENTARSI NEL REGIO TEATRO DI VARSAVIA PER IL GLORIOSISSIMO GIORNO NATALIZIO DI SUA MAESTÀ AUGUSTO III. RE DI POLONIA ELETTORE DI SASSONIA &c. &c. &c. VARSAVIA VII. OTTOBRE. MDCCLX. Viz C. Sartori, I libretti italiani, 21578, též NK, sign. 9 D 2906.

Tabulka 2: Počet árií a scén v jednotlivých aktech komparovaných oper

	1. akt árií	2. akt árií	3. akt árií	1. akt scén	2. akt scén	3. akt scén
Metastasio (edice)	12	14	11	14	10	10
Vinci 1729	11	11	8	15	13	14
Porpora 1729	9	11	6	15	13	14
Araja 1731	10	11	7	15	13	12
Lampugnani 1741	?	?	?	15	13	13
Hasse 1746 (Praha)	6	6	6	14	12	14
Hasse 1747 (Drážďany)	9	9	6	15	13	14
Gluck 1748	9	9	6	14	13	14
Hasse 1760 (Praha)	7	8	5	14	12	13
Hasse 1760 (Varšava)	9	10	6	15	13	14
Korunovace 1743	7	6	5	14	9	13

Z uvedených komparací vyplývá překvapivé zjištění: z osmnácti árií libreta korunovační opery jich dvanáct (!) není obsaženo v žádném dalším komparovaném zhudebnění *Semiramidy*. Pro pražskou korunovační operu bylo tedy použito pouhé torzo Metastasiova libreta!

Zastavme se nyní u oněch šesti autentických textů Metastasiových árií. Především překvapí zjištění, že jedna z nich nepochází z Metastasiovy *Semiramidy*, ale z jeho libreta k opeře *Artaserse*. Jde o árii Mandane „Va tra le selve ircane“ (*Artaserse* II, 12), kterou v pražské opeře zpívala Semiramis. (Pozoruhodné je, že text této árie se objevuje i v libretu pražského provedení Hasseho *Semiramidy* v roce 1760.¹⁰⁷)

Pouhých pět árií z Metastasiova libreta *Semiramide riconosciuta* se stalo součástí libreta stejnojmenné pražské korunovační opery! Všech pět se nachází ve Vinciho opeře z roku 1729, pouze čtyři byly součástí také Porporovy opery. *Semiramidy* Araji, Lampugnaniho a všech komparovaných verzí, resp. provedení Hasseho měly

¹⁰² Titulní list: „SEMIRAMIDE RICONOSCIUTA DRAMMA PER MUSICA Del Sig. Abbate Pietro Metastasio Da RECITARSI NEL NUOVO TEATRO DI PRAGA: DEDICATO ALL'ILLUSTRISSIMO, ED ECCELLENTISSIMO SIGNORE FRANCESCO GIUSEPPE CONTE PACHTA [...]. NELLA STAMPERIA DI IGNATI PRUSCHA, 1760“ (Impresario: Angelo Mingotti). Viz *C. Sartori*, *I libretti italiani*, 21577, též NK, sign. 65 E 4608.

¹⁰³ *Ch. W. Gluck*, *La Semiramide riconosciuta* (partitura), viz Österreichische Nationalbibliothek, Musiksammlung (A Wn Mus. Hs.) 17793 (3 Bde). Též kritická edice opery, viz pozn. 36.

¹⁰⁴ Do tohoto počtu je zahrnuto vedle 22 árií (nepočítána árie z licence) v edici libreta ještě 15 textů árií v dodatcích. Viz *B. Brunelli* (ed.), *Tutte le opere di Pietro Metastasio*. Vol. 1, Milano a Verona 1953.

¹⁰⁵ Do celkového počtu árií není u žádných z komparovaných oper zahrnuta árie z licence.

¹⁰⁶ U dvou árií není uvedeno, které roli patří.

¹⁰⁷ Tato árie je mj. obsažena v opeře *Artaserse* C. H. Grauna, J. A. Hasseho, B. Galuppiho, N. Jommelliho, N. Piccinniho, P. Scalabrinioho.

dokonce jen tři árie společné s pražskou pojednávanou operou. Zmíněnou pěťici představují dvě árie Scitalceho – „Se intende si poco“ (I, 10; Metastasio I, 11) a „Voi, che le mie vicende“ (II, 3), dvě árie Mirtea – „Rondinella, a cui rapita“ (I, 14; Metastasio I, 15) a „Fiumicel, che s'ode appena“ (II, 6; Metastasio II, 9)¹⁰⁸ a jedna árie Ircana – „Maggior follia non v'è“ (I, 6).

Pro snazší přehled uvedme všem komparovaným *Semiramidám* společné textové incipity árií také v tabulce, a to s příslušnými zkratkami:

M	<i>Maggior follia non v'è</i>
S	<i>Se intende si poco</i>
R	<i>Rondinella, a cui rapita</i>
Vo	<i>Voi, che le mie vicende</i>
F	<i>Fiumicel, che s'ode appena</i>
Va	<i>Va tra le selve ircane</i>

Tabulka 3: Přehled v Praze užitých Metastasiových árií společných komparovaným operám

	Počty Metastasiových árií shodných s libretem 1743	Árie
Metastasio (edice libret)	6	M, S, R, Vo, F, Va
Metastasio (edice <i>Semiramide</i>)	5	M, S, R, Vo, F
Vinci 1729	5	M, S, R, Vo, F
Porpora 1729	4	S, F, R, Vo
Araja 1731	3	S, Vo, F
Lampugnani 1741	3	M, S, Vo
Hasse 1746 (Praha)	2	R, Vo
Hasse 1747 (Drážďany)	3	S, R, Vo
Gluck 1748	4	M, S, Vo, F
Hasse 1760 (Praha)	3	S, Vo, Va
Hasse 1760 (Varšava)	3	S, R, Vo

Jestliže zatím nevíme, kdo je autorem textů dvanácti árií pražské *Semiramidy*, v případě dvou z nich nelze vyloučit, že se jedná o árie z Vivaldiho oper *Feraspe* a *L'incoronazione di Dario*.¹⁰⁹

¹⁰⁸ Árie „Fiumicel, che s'ode appena“ je též zařazena do *Catone in Utica* J. C. Bacha. Viz E. Weimer, „Opera Seria“ and the Evolution of Classical Style 1755–1772, *Studies in Musicology* 78, Ann Arbor Michigan 1984, s. 180.

¹⁰⁹ Árie „Fra mille pensieri“ odpovídá textovému incipitu árie z Vivaldiho opery *Feraspe* (II,5), která měla premiéru v Benátkách v Teatro S. Angelo v roce 1739. Autorem libreta s původním názvem *L'innocenza giustificata* byl Francesco Silvani. Podobně árie „Fermo è lo scoglio in mare“ mohla být obdobou árie „Fermo scoglio in mezzo al mare“ z Vivaldiho *L'Incoronazione di Dario* (II, 3). Opera, komponovaná na libreto A. Morselliho, měla premiéru v Benátkách v Teatro S Angelo v roce 1717. Viz A. L. Bellina – B. Brizi – M. G. Pensa, *I libretti vivaldiani: recensione e collazione dei testimoni a stampa*, Firenze 1982. Objasnění uvedené souvislosti si vyžádá další výzkum.

Shrneme-li dosavadní poznatky, vyplývající ze zkoumání tištěného libreta pražské korunovační opery z roku 1743, docházíme k těmto závěrům:

a) z 18 árií opery pochází pouze pět z Metastasiova libreta *Semiramide riconosciuta* a jedna další z jeho libreta *Artaserse*;

b) u dalších 12 árií se zatím nepodařilo zjistit žádnou textovou předlohu, tím méně jejich autora, přičemž v případě dvou z těchto árií je možné, že se jedná o texty árií z dvou Vivaldiho oper.

Pokud jde o recitativy, můžeme konstatovat, že v pražské korunovační opeře byly ve velkém rozsahu použity recitativy z Metastasiovy *Semiramide riconosciuta*. Text však byl znatelně krácen: z prvního jednání byla vypuštěna jedna scéna (I, 8) a z druhého jednání tři po sobě jdoucí scény (II, 4; II, 5; II, 6).

Další závažící skutečností je, že na závěr této pražské korunovační opery nezazněla tzv. licence, tedy tradiční závěrečná oslava panovníka, jemuž byla opera věnována a který v ní byl obvykle ztotožněn s hlavní postavou děje. Podle synopsí baletů, obsažených v tištěném libretu korunovační opery, jež byly dávány mezi jednotlivými akty, se pouze třetí tematicky váže ke korunovační oslavě (viz obr. 13). Scénu tu představoval chrám slávy, na balustrádě byly umístěny sochy reprezentující jednotlivé země habsburské monarchie. Postava Zbožnosti, která představovala Čechy, v průběhu výstupu poklekla a předala korunu Českého království nové královně. Tento balet, zařazený na závěr opery, měl patrně nahradit obvyklou licenci korunovační opery.

O provedení korunovační opery se nedochovaly žádné informace.¹¹⁰ Z deníku Johanna Josefa Khevenhüllera-Metsche se dozvídáme pouze časový údaj, tj. že kolem 6. hodiny večerní byly dávány „wochentlich theils Operas, theils Comoedien“ a jedna „ganz neu gefertigte Opera und Jedermann [ward] auf des Hoffs Unkosten gratis eingelassen“.¹¹¹ Khevenhüllerova charakteristika korunovační opery jako „ganz neu gefertigte Opera“¹¹² není pro zkoumané téma směrodatná a jako svědectví postrádá jakoukoli kompetenci. Dvořan Khevenhüller, který detailně popisoval především společenské a úřední záležitosti, neměl o kulturní události dvora hlubší zájem. Stejně tak jeho výrok „Jedermann auf des Hoffs Unkosten gratis eingelassen“ je nedůvěryhodnou frází dvořana. Další informace o provedení se dozvídáme z již

¹¹⁰ V roce 1743 vycházely noviny Prager Post Zeitung, z nichž se však dochovalo pouze číslo z 30. dubna a 14. září. Viz *M. Laiske, Časopisectví v Čechách 1650–1847*, Praha 1959.

¹¹¹ *R. Graaf Khevenhüller-Metsch – Hanns Schlitter (edd.)*, Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Aus der Zeit Maria Theresias, s. 146. Večerní program císařovny v den korunovace popisuje takto: „Nach der Taffl verfügte I. M. sich in voriger Ordnung und die Cron auf den Haupt zuruck [!] nach dero Wohnzimmer und des Abends gegen 6 Uhr ward auf den in königlichen Balhaus nächst dem Schloßgarten von dem Wienerischen Impressario Selliers errichteten Theatro, allwo seine unterhabende Troupe wochentlich theils Operas, theils Comoedien produciret, eine ganz neu gefertigte Opera aufgeführt und Jedermann auf des Hoffs Unkosten gratis eingelassen.“

¹¹² *R. Graaf Khevenhüller-Metsch – Hanns Schlitter (edd.)*, Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Aus der Zeit Maria Theresias, s. 146.

zmíněného „Königl. Hof-Protocoll de anno 1743“.¹¹³ Je v něm uvedeno: „...eine wälsche Opera [wurde] gespiellet, wobey sich Ihre Königl: May: einfanden, und jedermann frey eingelassen wurde, bey Ende derselben aber da Ihre May: von dannen weggegangen seynd allerhöchst dieselben mit allgemeinen öftters wiederhohltten Vivat zuruff begleitet worden.“

Zkoumání problematiky pražské korunovační opery roku 1743 doplníme ještě informacemi o dalších divadelních představeních spojených s pobytem dvora v Praze. Lze doložit, že v průběhu korunovačních slavností zazněly ještě dvě další opery a jedna školská hra. Dne 25. května 1743 navštívila císařovna zatím blíže neurčenou operu. Z Khevenhüllerova záznamu k tomuto datu vyplývá: „Abends giengen sie [die Königin] in die Opera, nach welcher sie bei dem Mondschein noch auf einer Wurst um die Statt herum spatziren fuhren.“¹¹⁴ Další operní představení za účasti císařovny se uskutečnilo 5. června 1743. Jednalo se o operu, která je v pramenech označena různými názvy: *Barsene*, *Barsona* apod.¹¹⁵ Podle Khevenhüllera: „Den 5. kamme die Königin all'incognito in das Opera Hauß, um der ersten Representation der neuen Oper, Barsene genant, bei zu wohnen.“¹¹⁶ Elisabeth Grossegger se domnívá, že se mohlo jednat o operu *Barsina* G. A. Paganelliho na libreto F. Silvaniho, provedenou v Teatro S. Cassiano v Benátkách na podzim roku 1742.¹¹⁷ V Metastasiově libretu *Demetrio* vystupuje také postava Barsene, ale jen jako vedlejší postava, a je proto nepravděpodobné, že by byla opera uvedena pod tímto jménem.

Odpoledne 3. června 1743 navštívila Marie Terezie jezuitskou kolej v pražském Klementinu, kde se zúčastnila provedení školské hry *Judith* (obr. 14).¹¹⁸ Hudbu k této hře zkomponoval pražský skladatel, regenschori několika pražských kůrů a druhý

¹¹³ Haus-, Hof- und Staatsarchiv ve Vídni, 12 Zerem. Prot. Konz. 1743.

¹¹⁴ R. Graaf Khevenhüller-Metsch – Hanns Schlitter (edd.), Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Aus der Zeit Maria Theresias I, s. 154.

¹¹⁵ C. Böhm, Theatralia, v pozn. 4 (s. 488–489) uvádí, že podle Zeremonialprotokole (Bd 19, f. 105v) navštívila Marie Terezie premiéru opery „Barsona“ dne 5. června 1743, avšak podle Wiener Diarium (1743, Nr. 48) dne 15. června.

¹¹⁶ R. Graaf Khevenhüller-Metsch – Hanns Schlitter (edd.), Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Aus der Zeit Maria Theresias I, s. 156; E. Grossegger, Theater, Feste und Feiern, s. 14.

¹¹⁷ Soudí tak podle údaje Sonnecka: Library of Congress. Catalog of opera librettos printed before 1800, Washington 1914. Viz též M. Talbot, Giuseppe Antonio Paganelli, in: S. Sadie – J. Tyrrell (edd.), The New Grove Dictionary of Music and Musicians, second edition, edvol. 18, London 2001, s. 885–886.

¹¹⁸ Hudba se nedochovala. Titulní list tisku synopse v latinském jazyce zní: „FIRMA IN DEUM FIDUCIA MAXIMA REGNORUM TUTELA IN JUDITH ISRAELIS AMAZONE, BETHULIÆ VINDICE, HOLOFERNIS VICTRICE MUNDO EXHIBITA; SERENISSIMÆ, ac POTENTISSIMÆ DOMINÆ DOMINÆ MARIÆ THERESIÆ HUNGARIÆ, & BOHEMIÆ REGI, ARCHI-DUCI AUSTRIÆ & c. & c. DOMINÆ NOSTRÆ CLEMENTISSIMÆ, SUB EJUSDEM REGIÆ CORONATIONIS SOLEMNIA, Nec non SERENISSIMO EJUSDEM CONSORTI, & CONREGENTI FRANCISCO STEPHANO DUCI LOTHARINGIÆ, & BARRI, MAGNO HETRURIÆ DUCI & c. & c. HUMILLIMA VENERATIONE DRAMATICE REPRÆSENTATA A Cæsareo, Regio, & Academico Collegio Societatis JESU Pragæ ad S. Clementem Anno M.DCC.XLIII“ (synopse uložena v NK, sign. 52 A 39, č. 110). Titulní list tisku synopse v německém jazyce zní „Festes Vertrauen auf Gott, ?.../? in JUDITH, ?.../? vorgestellt ?.../?“ (viz NK, sign. 52 A 19, č. 114).

houšlista metropolitního kostela sv. Víta v Praze Josef Antonín Sehling.¹¹⁹ Císařovna jej – dle dobového svědectví – odměnila za kompozici pochvalou a obdarovala zlatou medailí.¹²⁰ Autorem literární předlohy byl rektor jezuitské koleje P. Ferdinand Silbermann.¹²¹ Khevenhüller o tomto představení poznamenal: „Nachmittag aber wohnten dieselbe der Studenten-Comoedi, Judith genannt, bei denen Jesuitem [!] in der Altstadt bei und besahen zugleich ebenfahls sothanes prächtiges Collegium, in specie das Musaeum mathematicum und die Bibliothec.“¹²² Na provedení školské hry se podílelo celkem 154 osob! Jednalo se o tři velké soubory, v synopsi označené jako „personæ geniales“, „personæ ex partibus bethuliensium“ a „personæ ex partibus assyriorum“. Hlavní postavu starozákonní Judity zpíval „Josephus Presl, Bohem. Pragensis“.¹²³ Dlabáč uvádí, že titulní roli Judity zpíval tak znamenitě, že „ihn die Monarchin reichlich beschenkte, und ihm die freye Wahl gab, sich noch eine Gnade auszubitten“.¹²⁴ Sehlingem zhudebněné drama bylo svým námětem velice vhodné pro korunovační slavnosti, což bylo vysloveno v epilogu, v němž byla zbožná, věrná a moudrá Judita ztotožněna s císařovnou: „Victrici Judithæ applaudit Pietatis, & Fiduciae Divinæ Genius; unaque Regiæ Majestati Suæ, Serenissimæ, ac Potentissimæ Dominæ, Dominæ Nostræ, in Judith representatæ, spem suam omnem in Deo collocanti, triumphatrici gloriosissimæ, ejusdemq[ue]; serenissimo consorti, & conregenti, de obtentis hucusque [!] Coronis, & Laureis gratulatur, utque Iisdem Regnorum, ac Victoriarum Dominus gloria plenas adoreas, ac perennes Triumphos semper impertiat, ardentissime precatur.“ Jednalo se tedy o námět podobný námětu pražské korunovační opery.

V závěru shrňme podstatné poznatky k pražské korunovační opeře z roku 1743. Korunovační opera se jmenovala *Semiramide riconosciuta* a byla provedena v den korunovace 12. května 1743. Na základě dosud známých pramenů se nepodařilo zjistit,

¹¹⁹ V synopsi je Sehling označen takto: „*Musicam composuit* Josephus Sehling, Boh. Teisingensis, in Metropolitana Ecclesia Musicus.“ Johann Gottfried Dlabáč v hesle Joseph Anton Sehling (in: Allgemeines historisches Künstler=Lexikon für Böhmen und zum Theil auch für Mähren und Schlesien III, Prag 1815, sl. 107) uvádí: „Eine Oper, welche nach der Krönung Ihro k. k. Majest. Marien Theresiens zu Prag, in dem Klementinischen Jesuiten=Kollegium aufgeführt worden, hat er in Musik gesetzt.“ O skladateli viz např. *M. Poštolka*, Josef Antonín Sehling, in: *S. Sadie – J. Tyrrell (edd.)*, The New Grove Dictionary of Music and Musicians, second edition, vol. 23, London 2001, s. 44.

¹²⁰ „Die erhabene Monarchinn schenkte ihm ihren Beifall, und lohnte seine Arbeit mit einer goldenen Medaille“, in: Joseph Anton Sehling, in: J. G. Dlabáč, Joseph Anton Sehling, III, sl. 107.

¹²¹ *E. Grossegger*, Theater, Feste und Feiern, s. 14.

¹²² *R. Graaf Khevenhüller-Metsch – Hanns Schlitter (edd.)*, Johann Josef Khevenhüller-Metsch, Aus der Zeit Maria Theresias, s. 155; *E. Grossegger*, Theater, Feste und Feiern, s. 14.

¹²³ *J. G. Dlabáč*, Joseph Anton Sehling, uvádí Johanna Preisslera (Bd. II, sl. 507–508), který byl též dobrým „Flüglisť“ [cembalista] a navíc byl žákem Josefa Antonína Sehlinga. K provedení *Judithy* poznamenává: „Als die Oper, nach der Krönung k. k. Maj. Marien Theresiens zu Prag in dem Klementinischen Jesuiten Kollegium 1743 aufgeführt worden, sang er in der Rolle der Alttestamentischen Judith...“ Diskantistu Preisslera (Preise) uvádí též *O. Teuber*, Geschichte des Prager Theaters, s. 371.

¹²⁴ Johann Preissler, in: *J. G. Dlabáč*, Joseph Anton Sehling, II, sl. 507.

kdo byl jejím skladatelem. Partitura opery se nedochovala. Pokud jde o její libreto, prokázala jsem, že z 18 árií této opery pochází pouze pět árií z Metastasiovy *Semiramidy* a jedna z Metastasiova *Artaserse*. U téměř dvou třetin árií neznáme autora jejich textu! Pouze u recitativů je jisté, že pocházejí z Metastasiova libreta *Semiramide riconosciuta*.

Na základě těchto zjištění lze dedukovat, že opera, která byla provedena při pražské korunovaci Marie Terezie českou královnou, byla pouhým pasticciem, tzn. jednalo se o operu sestavenou z árií jiných úspěšných oper! V případě korunovační opery je takový postup naprosto ojedinělý. Praxe pasticcií byla sice v operním provozu 18. století běžná, ale vždy jen jako doplněk standardního autorského repertoáru. Operní kompozice k tak slavnostní události, jako je korunovace panovníka, byly vždy zadávány předním skladatelům, kteří se také o takovou objednávku vždy živě ucházeli.

Navíc se z hlediska reprezentace zemí Koruny české jeví jako naprosto problematické umístění korunovační opery do malé ad hoc upravené starší divadelní prostory, za jejíž stavební úpravu pro účely korunovace bylo vydáno pouhých 162 zlatých 36 krejcarů (viz obr. 15).¹²⁵ Tato nicotná částka je výmluvným svědectvím o rozsahu dvorem povolené investice do budovy, v níž měla být korunovační opera provedena a u níž se ještě po příjezdu Marie Terezie opravovala šindelová střecha. Prostor hlediště pro 200 až 300 osob zřejmě předem vylučoval reprezentativní divadelní oslavu korunovačního aktu. To mj. znamenalo, že se jí mohlo zúčastnit jen velmi málo zástupců pražské šlechty. Tím spíše, že představení nemělo asi žádnou reprízu, a tudíž zůstalo nutně i u pražských hudebníků bez jakékoli odezvy. Jak nápadný rozdíl od prezentace pražských korunovačních oper v letech 1723 a 1791! Souhrn všech získaných poznatků dokládá, že pražská korunovační opera roku 1743 byla císařovnou chápána jen jako ryze formální součást nezbytné společenské oslavy korunovačního aktu, konaného s cílem rychle obnovit prestiž panovnického postavení habsburské dynastie v zemi. Korunovační operou bylo v tomto případě pasticcio, u něhož nebyl uváděn ani skladatel ani libretista. Jednalo se o záležitost nejen skromnou, ale doslova odbytou a v historii korunovačních oper v tomto ohledu ojedinělou.

¹²⁵ APH, HBA, kniha 242, nepaginováno. Viz též F. Kašička – P. Zahradník, *Pražský hrad*, s. 39.

PŘÍLOHA 1:

Vyjádření nejvyššího českého kancléře hr. Philippa Kinského ve věci provádění oper při pražské korunovaci Marie Terezie

Allergnädigste Frau etc.

Bey Euer Königl: May: hat Joseph Seliers Entreprenneur der Königlichen Hof-Operen allerunterthänigst vor= und angebracht, widaß Er sich bies anhero schuldigst dahin beeyfert habe, sowohl Euer Königl: May: als auch gesambte Herrschafften durch die unter seiner direction repräsentirende Operen allerunterthänigst gehorsambst zu bedienen.

Da nun aber die Zeit herannahe, daß Euer Königl: May: sich nach dero Königreich Böhemb, und alldasigen Haupt=Stadt Prag zu Vollziehung dero Königlichen Crönung erheben werden, und Er auch alda seine wenigste Dienste continuiren zu können wünschete.

Alß hat derselbe allerunterthänigst gebetten, Euer Königl: May: geruheten ihme die allergnädigste Erlaubnuß dahin zu ertheilen, womit wehrender Euer Königlichen Mayestät allerhöchsten Subsistenz zu Prag ihme allein, und keinem andern die repräsentirung deren Operen daselbst gestattet werden möchte.

Votum:

Euer May: Treuehorsambste Cantzley findet bey diesem allerunterthänigsten Gesuch umb so weniger ein Bedenken, als dermahlen zu Prag keine Operisten befindlich, denen dorthigen Comoedien auch dardurch ein nicht allzugrosser Eintrag geschehen wird, ausser deme aber die Repräsentirung der Operen wehrender Euer Königlichen May: Allerhöchsten Subsistenz nicht allein für dero Hof-Laager, sondern auch für die in grosser Anzahl allda vermuthende frembde ans denen Sächsisch-Brandenburgisch- und übrigen Reichs Landen zu einer besonderen Unterhaltung seyn wird.

Solchemnach wäre man des allerunterthänigsten darfürhaltens, daß Euer Königl: May: ihme allerdemüthigsten Supplicanten in Ansehung obiger Beweg Ursachen, und der von ihme durch seine Unternehmungen in Wienn sich gegebenen besonderen Bemühungen die allerhöchste Gnad erweisen, und ihme die Repräsentirung der Operen in Prag, so lang Euer May: sich alldorthen befinden, privative allemildest gestatten könnten.

Jedoch etc. [těmito slovy písemnost končí]

Po straně je připsáno: „Placet Maria Theresia mp.“

Na rubu spisu se pod regist podepsal hr. Philipp Kinský a korunovační referent, dvorní rada Kannegiesser.

PŘÍLOHA 2:

Královský reskript Marie Terezie ze 17. února 1743

Maria Theresia von Gottes Gnaden zu Hungarn und Böheimb Königin.

Hoch und Wohlgebohrner Lieber Getreüer; Unß hat der Joseph Seliers Director deren Königlichen Hof-Operen in Unserer Stadt Wienn in unterthänigkeit gebetten, Wir geruheten demselben die allerhöchste Gnad zu thuen, womit währender Unserer in diesem Fruh-Jahr bevorstehenden Subsistenz in unserer Königlichen Haupt- und Residenz-Stadt Prag die Operen privative repräsentiren lassen dörrfen;

Wann Wir nun gnädigst betrachtet, daß in gedachter Unserer Königlichen Stadt ohne deme keine Operisten vorhanden seyen, sothane Operen aber Unserer in Begleithung kommenden Hof=Stadt und denen sich einfindenden frembden Cavalier und anderen Persohnen zum einiger Unterhaltung dienen werden.

Als haben Wir in sein diesfälliges allerunterthänigstes Gesuch dergestalten gnädigst gewilliget, daß derselbe in gedachter Stadt Prag, so lang Wir Unß alldorten befinden, sothane Operen gantz allein halten möge.

Es wird dir also solches zu deiner nachrichtlichen Wissenschafft und dem Ende hie-mit intimiret, damit dem Impetranten zu Ausführung dieses intendirenden Wercks daselbst nichts in Weeg geleet, sondern vielmehr aller guter Willen bezeiget werden möge.

Hieran Beschicht Unser allergnädigster Willen und Meynung.

Und Wir verbleiben dir mit Königlichen Gnaden wohlgewogen.

Geben in Unserer Stadt Wien den Siebenzehenden Monaths-Tag Februarii im Siebenzehenhundert drey und Vierzigsten, Unserer Reiche, des Hungarisch- und Böheimbischen im dritten Jahre.

Maria Theresia

Philippus Comes Kinsky

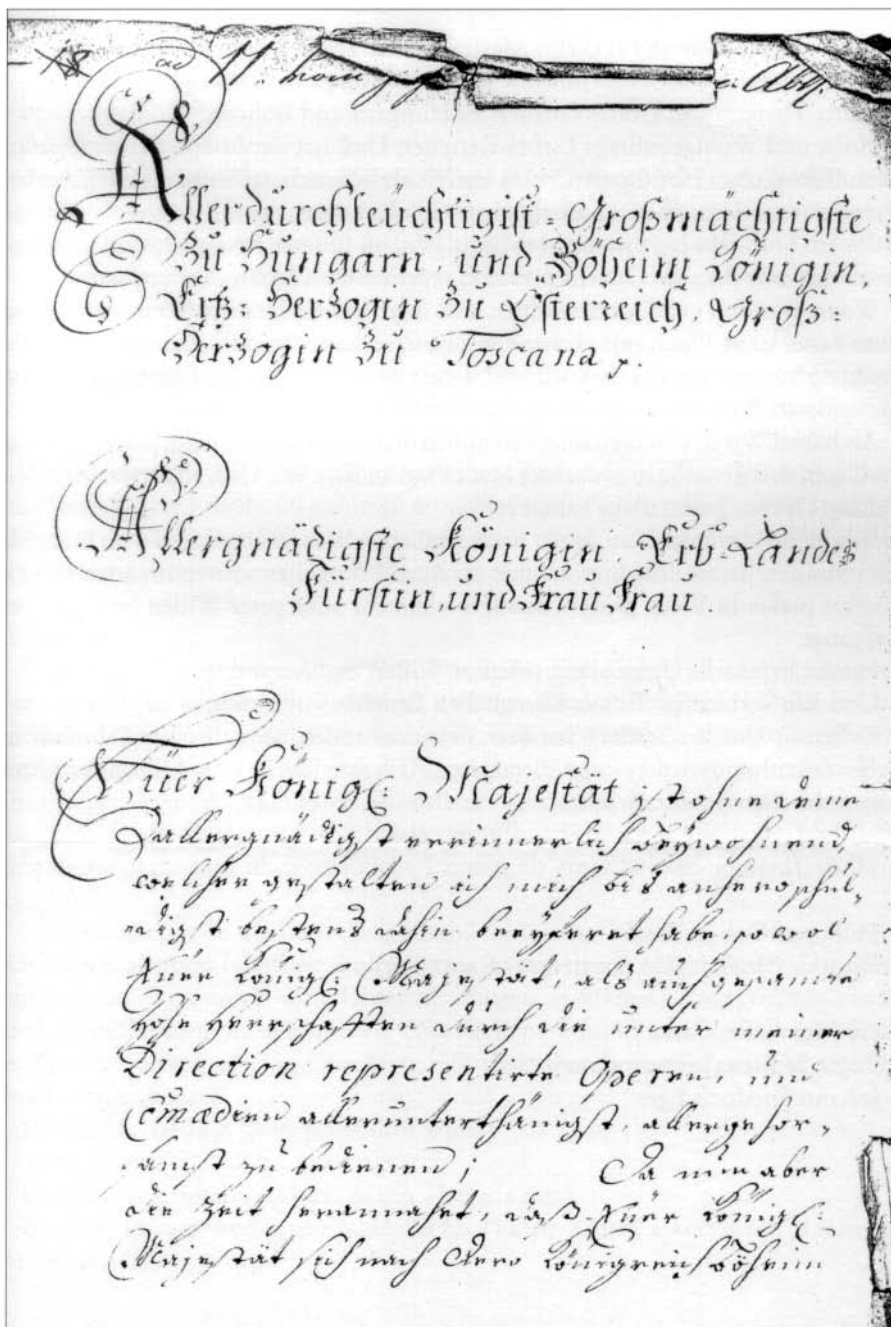
R[egi]ae B[ohemic]ae Sup[remus] Cancell[ari]us

Ad Mandatum Sacrae

Regiae Ma[iestatis] proprium

Johann Friedrich Eger

OBRAZOVÁ PŘÍLOHA:

1. Žádost vídeňského operního impresária Josepha Sellierse o povolení provádět opery během pražské korunovace Marie Terezie ze 3. ledna 1743. Státní ústřední archiv, Praha.

und alle seine gewillt. Ich zu² (Voll-
 zensung and Krönung. Ich habe den
 am, und ich selbst dem Adel und meine
 In dem Continuum zu² kommen, alle
 submissiv² erwirge. (A. S.)

Ich habe zu² Krönung. Ich habe meine
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und

Ich habe an dem Tag Krönung. Ich habe
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und

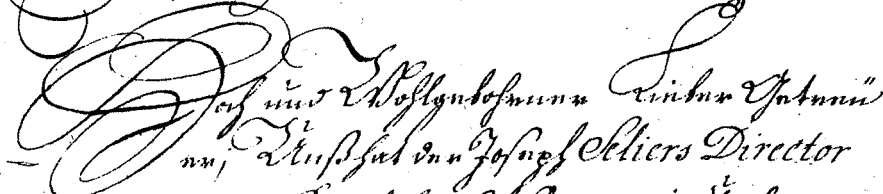
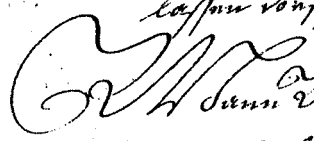
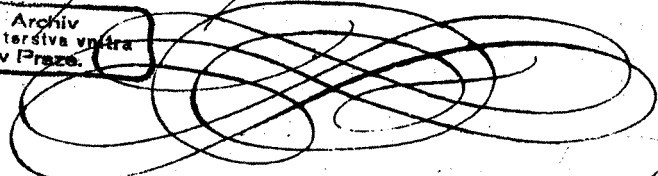
Ich habe Krönung. Ich habe

alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und
 alle meine Krönung: an dem Tag und

16. ad 11. vom Joseph II. Kaiser. Abf.
 Allergrädigste Frau
 Königl. Königl. Mayl.
 zu Joseph Sebiers Entreprenneur der Königl.
 hofl. Opernallmuntion.
 Hingigt kom = mit dem
 bruch, windet sich ein
 hindereinander pflichtig zu
 ihr berufent sich, wo
 Königl. Königl. Mayl. und
 ein ynführet hinnen,
 pflichtem durch ein un-
 terinn direction repree.
 de ntinnut Opern allmuntion.
 unterhingigt ynführet
 zu brennen.
 Die nun eben ein zu
 fassen, die Königl. Königl. Mayl., ein
 der Königl. Königl. Mayl. ein
 der Königl. Königl. Mayl. ein

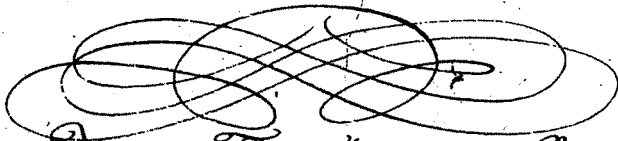
I. A. 2. Königl.
 Maria Theresia.

2. Vyjádření nejvyššího českého kancléře hr. Philippa Kinského ve věci provádění oper při pražské korunovaci Marie Terezie, datované 16. únorem 1743. Státní ústřední archiv, Praha.

Maria Theresia von Gottes Gnaden zu
Ungarn und Böhmen Königin.

Ich bin in Vollglaubens einher gekommen
zu dem in Josephs Elters Director
in dem Königl. Hof-Opern in Wien
nach Wien in unentgeltlich gubattun,
die unentgeltlich demselben in allen Hoffen
zu Wien, womit die unentgeltlich in Wien
sein fünf Jahre in beständig Subsistenz
in Wien Königl. Hof-Opern und Residenten
nach Wien in Opern privative representieren
lassen sollen;

Da nun die unentgeltlich betrachtet, daß
in unentgeltlich Wien Königl. Hof-Opern
demselben Opern Hof-Opern sein,
solche Opern aber Wien in England
mit dem unentgeltlich Hof-Opern und demselben
unentgeltlich unentgeltlich Cavalier und an

Archiv
ministrativa vnitra
v Praze.

3. Královský reskript Marie Terezie ze 17. února 1743. Státní ústřední archiv, Praha.

gefanen Monats Tag Februarii im Dinstags
Lundant Tag und Dienstag, Kurfürst
von, und Fürstentum, und Kurfürstentum im Dinst.
tagen.

Maria Theresia

Philipp von Anhalt
Fürst zu Anhalt

Ad Mandatum Sacrae
Regiae Majestatis proprium

Archiv
ministerstva vnitra
v Praze

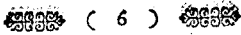
Johann Friedrich von Anhalt

LA
SEMIRAMIDE
RICONOSCIUTA.
DRAMMA PER MUSICA
DA RAPPRESENTARSI
NELLA MAESTOSA
CORONAZIONE
A
PRAGA
DI
MARIA
TERESA
REGINA
D'UNGHERIA, E DI
BOEMIA &c. &c.
Nell' Anno MDCCXLIII.

VIENNA d' AUSTRIA,
Appresso Gio. Pietro v. Ghelen, Stam-
patore di Corte di Sua Maestà Regia.

4. Titulní list libreta a seznam postav pražské korunovační opery *Semiramide riconosciuta* v roce 1743. Národní knihovna ČR, Praha.

ATTORI.

SEMIRAMIDE, in abito virile, sotto il nome di Nino, Re degli Assiri, amante di Scitalce, conosciuto, ed amato da lei antecedemente nella Corte di Egitto, come Idreno.

SCITALCE, Principe Reale d'una parte dell' Indie, creduto Idreno da Semiramide, pretendore di Tamiri, ed amante di Semiramide.

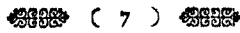
IRCANO, Principe Scita, amante di Tamiri.

TAMIRI, Principessa Reale de' Battriani, amante di Scitalce.

MIRTEO, Principe Reale d' Egitto, Fratello di Semiramide da lui non conosciuta, ed amante di Tamiri.

SIBARI, confidente, ed amante occulto di Semiramide.

MU.

MUTAZIONI
DI
SCENE.

NELL' ATTO PRIMO.

Gran portico del Palazzo Reale corrispondente alle sponde dell' Eufrate. Trono da un lato, alla sinistra del quale un sedile più basso per Tamiri. In faccia al suddetto Trono tre altri sedili. Ara nel mezzo col simulacro di Belo Deità de' Caldei. Gran Ponte praticabile con statue, navi sul fiume, vista di tende, e soldati su l'altra sponda.

Orti pensili.

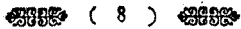
NELL' ATTO SECONDO.

Sala regia illuminata in tempo di notte. Varie credenze intorno con vasi trasparenti. Gran mensa imbandita nel mezzo con quattro sedili intorno, ed una sedia in faccia.

Appartamenti terreni.

A 4

NELL'

NELL' ATTO TERZO.

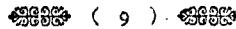
Campagna su le rive dell' Eufrate, con navi, che sono incendiate. Mura de' giardini Reali da un lato con cancelli aperti.

Gabinetti Reali.

Anfiteatro con Cancelli chiusi dai lati, e Trono da una parte.

AT.

ATTO PRIMO.
SCENA PRIMA.

Gran Portico del Palazzo Reale corrispondente alle sponde dell' Eufrate. Trono da un lato, alla sinistra del quale un sedile più basso per Tamiri. In faccia al suddetto Trono tre altri sedili. Ara nel mezzo col simulacro di Belo Deità de' Caldei; gran ponte praticabile con statue; navi sul fiume, vista di tende, e soldati su l'altra sponda.

Semiramide creduta Nino, con Guardie, e poi Sibari.

Sem. O Là! Sapia Tamiri,

Che i Principi son pronti,
Che fuman l' are, che al solenne rito
Di già l' ora s' appressa,
Che il Re l' attende.

(Ricevuto l' ordine, parte una guardia, e mentre che parla Semiramide, esce Sibari, guardandola con meraviglia.)

Sib. (Io non m'inganno, è dessa.)
Lascia, che a' piedi tuoi . . . . *(S'inginocchiata.)*
Sem.

Monsieur

Ich beehre zu Ihnen auf befehl Ihres Excellenzgraff
 Josheillon kaiserl. Königl. Music Director das
 Ihre Königl. Majest. in dem allergnädigsten
 demselben Jelliers Entreponeur von Königl. Operen
 : laubet ein Oeff in der Stadt ein Theater zu
 machen. Jemlich wann die Jelliers einen Meister
 wolle er einen Brief von mir in nehmen des
 Excellenzgraff Josheiff, sticht er wird solle / in
 Königl. st. Hoff Bauffmeister beliebigen
 das Oeff so ihm a propos / in ein zu zeigen
 wolle er solle ihn inquisieren wird. über
 : ganz damit in allem Ihre Königl. Majest. B.
 : dienst werde so beliebt ihm das Hoffwändig
 beifolgt das zu zu geben auf Antrachtung
 Ihre Obzantler Excellenz: aber inoff nicht
 so Will beifandem sein / also so beliebt sie
 nicht / sie zu Capone in ein billigen
 M. Director Königl. Hoff Bauffmeister
 zu Prag

5. Dopis vídeňského divadelního inspektora Fabia Ziliho stavebnímu písaři Pražského hradu Johannu Heinrichu Dinebierovi ze 6. dubna 1743. Archiv Pražského hradu.

Prop. für die Fabrik in unsern Pilsener Oberort,
und Moravia

Monsieur

Wien den 6 April 1743: —

Kaiserlicher
Faber & Co. Königl.
Theatral Inspector

Monsieur

Es ist gütigst befohlen: Sollt Ihr Entreeprocurator
 von Königl. Opern geschaffte Meister St. Antonii Stroz-
 zini, wofon ich Ihn als befohltes Exalt: Graf
 Josche von Losynskal Königl. Music Director, in dem
 Subdato 6. April abgeschickten Briefe notifiziert, als
 dan von Ihm ich abgemittelt der Herr Graf Josche
 gegebenem Befehl, wannlicham in solichem demselben
 in der Königl. Biischhoff von das Theatrum niedersetzlich
 Ort als, Isten zu lassen: so fern aber, sich dinst
 kein Platz finden, also, dan man ihn in der
 bedachtten dinst, jels anweisen: und alle notf:
 wändige Anordnungen machen zu können,
 damit Ihre Königl. Majest. Ihm vor allergnädigst sein
 auf alle möglichst weis bedienst wordet, wir nicht
 mindere werden, so das Notwendige beifällig
 auf Anantwortung Ihre Exalt: Graf Josche, wir
 Ihn beifolghaber in nicht abgekommenen
 dem allen möglichsten Sorg tragen, und inselst
 nimges abgange und billigen zuzuzulassen

M. L. Dinebier Königl. Hoff beifolghaber
 zu Prag

6. Dopis vídeňského divadelního inspektora Fabia Ziliho stavebnímu písaři Pražského hradu Johannu Heinrichu Dinebierovi z 10. dubna 1743. Archiv Pražského hradu.

zu' Capron. Siemich fangst du mich in hoffentlichem weis
und polle pief die gale fangst mit raigum zu' dros
Draht bruntly dros dros

Monsieur

Voluum 2/10: April 1743. —

Herrn
Fabio Jilij Königl.
Theatral Inspector

^{Handwritten)}
 27 Mit einer von Herr (alt) ^{Handwritten)}
 Schaffner

 Monsieur
 Joseph Fabius von Linn 27
 In Fgl. Briefe, daß ich gestern
 Nacht nach ^{dem} dem Ordinarj
 Post, des Herten von u. 6ten dreyen
 Monatsse befalt, und Linn
 auf gefehen habe, daß auf
 Joseph von (Excell. H^o) Herten
 Loche von Joseph von Herten
 Königl. 2. Minist. Herr aller
 1. Gmüthlicher Herten Reichthal
 Directorj, den H^o - Selliers
 Entzerrung von dem Königl.
 operen solucht worden, ^{für} eine
 orth in der abgigen Herten
 d'fluyt brief ⁱⁿ ^{der} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}
 dem Herten H^o Selliers, eine
 Messer: ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} mit einem
 Brief an mich ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}
 Herten ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}
 daß orth so ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}
 ziffen Herten ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}
 gestrigen auf folgenden daß
 Hoffwärtiger ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}
 und da drey die ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}
 Herten, den abgigen ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)} ^{Handwritten)}

4 3te eine opera Theater

7. Konzept dopisu Johanna Heinricha Dinebiera Fabiu Ziliimu z 11. dubna 1743. Archiv Pražského hradu.

F mit der Befehle }
Willingkeit zu leisten an

Sey zu Beweise, damit man at
sich auf den Rathen an die
allbereytmittelt. ^{mit} Bey Willk. hat
Consequenzen gethan, und sich
^{bei} ~~den~~ ^{an}
allen Verwandtschaften zuhelfe F
wunder nicht.

Imbrig' mit fruchtbar und
Verzeihen

Monsieur

Imperwilligen.

Joury du 11. April 1743

A Monsieur

Monsieur Fabis Jily
Theatral Inspecteur de
S. M. Le Royne de Hongry
et de Bohème.

L'officio. à Vienne

In Einem Saal. *Balkenstuhlwohnung*
unter Ende.
T. Keller

Im Saal
Kammer, Küche, Kuchentisch, Kuchenschrank,
Küchen der Burg in Prag

1744
Neben in dem Saal
ist noch ein großer Saal,
der vorher die 10. u. 11. für
den Saal des Saalbauers
ist. Im 1743 wird er wieder

Luftgärtner's Wohnung
unter dem Saal
T. Keller

Im Saal
T. Keller
T. Keller
T. Keller

Im Saal
T. Keller
T. Keller

Im Saal
T. Keller
T. Keller

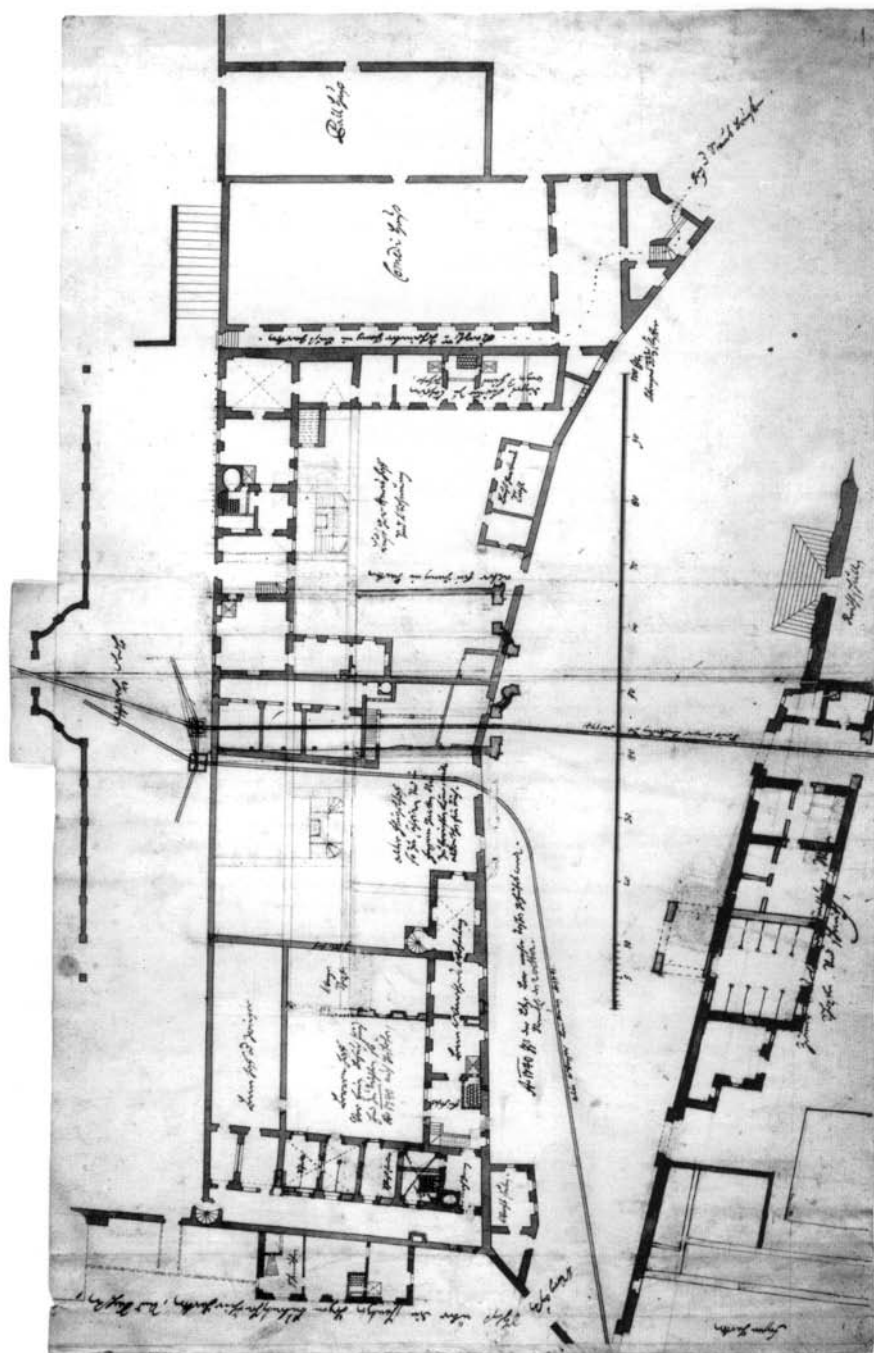
Im 1744 wurde für
die Wohnung des Saalbauers
Küchen für den Saalbau

Leinenwärtter's Wohnung
unter Ende
T. Keller

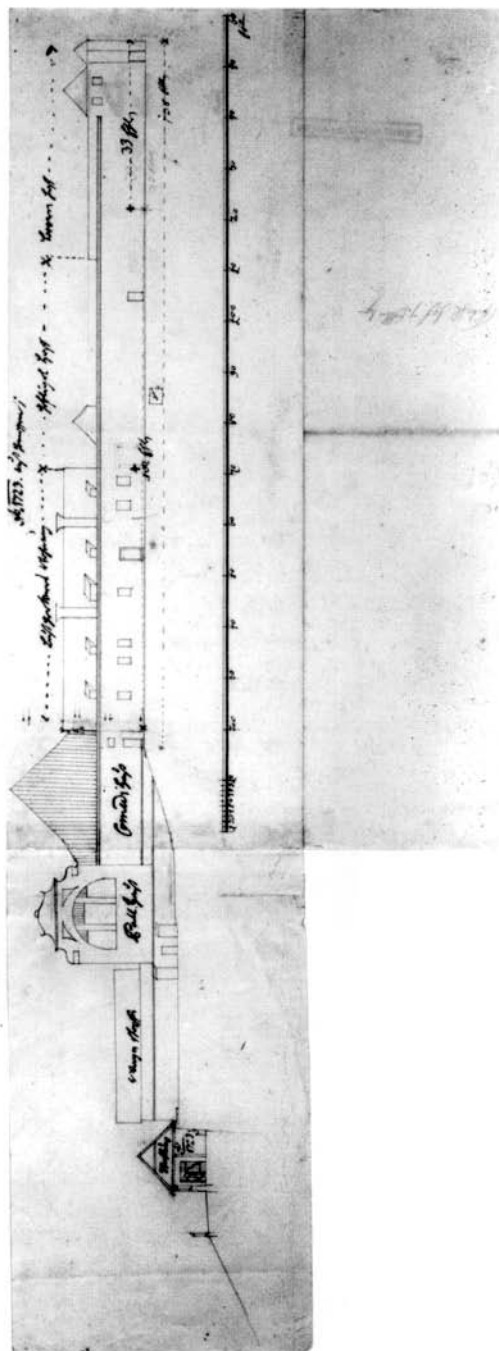
Im 1744 sind die
die noch stange 2.
Küchen abgetrennt

Im Saal
T. Keller
T. Keller
Im Saal
T. Keller
Im Saal
T. Keller

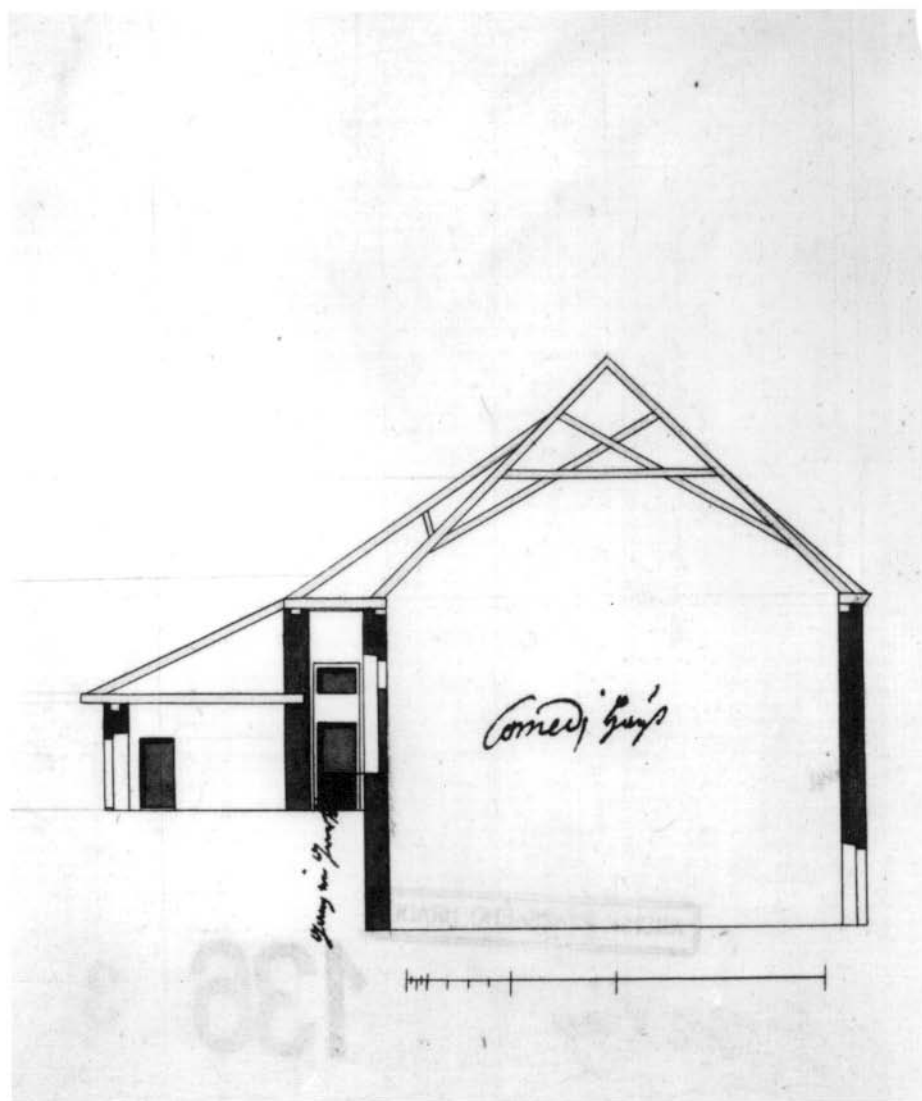
8. Dinebierovy poznámky k popisu hradních budov v rukopise „Beschreibung aller Heusser und Zimmer im Königlich Prager Schloß“. Archiv Pražského hradu.

9. Půdorys zástavby při dnešní ulici U Prašného mostu se zahradníkovým domem, divadlem a Malou míčovnou, Dinebierův plán z roku 1741. Archiv Pražského hradu.

10. Pohled na zadní průčelí Lviho a Drubežeho dvora, zahradníkov dom, divadla, Malé míčovny, vozové kůlny a stáje s poznámkami J. H. Dinebiera z roku 1723. Archiv Pražského hradu.

11. Příčný řez divadlem, chodbou k zahradě a dvorním křídlem zahradníkovu domu (pohled od západu), Dinebierův plán z roku 1723. Archiv Pražského hradu.

72

A T T O T E R Z O .

Sem. D'ogni efempio maggiori, (*Ad Ircano.*)
 Principe, i casi miei vedi che fono,
 Sia maggior d'ogni efempio anche il perdono.

C O R O .

Donna illustre, il Ciel destina
 A te Regni, Imperi a te.
 Viva lieta, e sia Regina
 Chi fin'or fu nostro Re.

Fine del Drama.

(o)

B A L L I .

Il primo : di Giardinieri, e Giardinie-
 re, che si rallegrano nel loro lavoro.

Il fecondo : di diverfa gente, che spa-
 feggiando, ed incontrandofi alle fpiaggie
 del mare hanno i loro divertimenti con
 varj ftromenti Afatici.

Nel terzo : fi vede il Tempio della Glo-
 ria, con archi, e colonne di diaffro, del-
 le quali i capitelli fon dorati. Al di fo-
 pra v'è una balaufrata con diverfe ftatue
 Eroiche, rappresentanti ne' loro fcudi
 le Provincie, e Regni Ereditarij Auftriaci,
 cioè : 1. L'Ungheria. 2. La Boemia.
 3. L'Auftria, la Stiria, la Carintia, la
 Carhiolia, ed il Tirolo. 4. Il Ducato di
 Svevia, e le armi vecchie della Casa d'As-
 burga. 5. La Lorena. 6. La Toscana.
 7. La Brabantia, ed i Paesi Bassi. 8. La
 Lombardia, Milano, Mantova, e Par-
 ma. Ne' piedeftalli delle colonne fono
 dipinte diverfe battaglie accadute ne' paesi
 delle armi fuddette. L'Ingreffo del Tem-
 pio forma un arco di trionfo foftegno-
 to da 8. colonne, e da 2. ftatue rapprefen-
 tanti

(o)

tanti l'una la *Giuffizia*, l'altra la *Clemenza*.
 Sulla cornice fi vedono la Vittoria, e la
 Fama, che tengono un grande fcudo
 colla cifra del Real Nome efpreffo per la
 lettera T. L'interiore del Tempio è di
 varie colonne, ftatue, e figure, di mar-
 mo verde, tramezzate, ed ornate di mol-
 ti trofei, e feftoni di fiori dipinti al vivo.

Vengono a quefto Tempio 6. Eroi, ed
 Amazoni, per deporre all'ara, ch'è in
 mezzo di elfo ornata delle armi della Cit-
 tà di Praga, i loro voti. S'apre, e fi
 tramuta poi il Tempio, in nubi traspae-
 renti, che formano un Cielo aperto, nel
 di cui mezzo fi vede il Ritratto della Regi-
 na attorniato d'ulive, e palme, e tenuta
 dalla Gloria, che nel medefimo tempo,
 d'una mano la corona con una ghirlanda
 di ftelle. La Pietà rappresentata fotto la
 figura della Boemia con le armi del Regno
 ftà inginocchiata fuff' invidia precipitata a
 terra, e presenta la Corona alla Regina.
 Gli Eroi dimoftrano il loro rifpetto avan-
 ti a quefta imagine, e finifcono con
 trombe, e timpani il

Balto.

13. Synopse baletů v libretnu
 pražské korunovační opery
Semiramide riconosciuta.
 Národní knihovna ČR, Praha.

FIRMA IN DEUM FIDUCIA
MAXIMA REGNORUM TUTELA

I N

J U D I T H

ISRAELIS AMAZONE, BETHULLÆ VINDICE,
HOLOFERNIS VICTRICE
MUNDO EXHIBITA;

SERENISSIMÆ, ac POTENTISSIMÆ

DOMINÆ DOMINÆ

M A R I Æ

T H E R E S I Æ

HUNGARIÆ, & BOHEMIÆ

R E G I,

ARCHI-DUCI AUSTRIÆ &c. &c.

DOMINÆ NOSTRÆ CLEMENTISSIMÆ,

SUB

EJUSDEM REGIÆ CORONATIONIS SOLEMNIA,

Nec non

SERENISSIMO EJUSDEM CONSORTI, ac CONREGENTI

F R A N C I S C O

S T E P H A N O

DUCE LOTHARINGIÆ, & BARRI,

MAGNO HETRURIE DUCI &c. &c.

HUMILLIMA VENERATIONE

DRAMATICE REPRÆSENTATA

A

Cæsareo, Regio, & Academico Collegio Societatis JESU
Pragæ ad S. Clementem Annô M. DCC. XLIII.

D. Döfner
 Dem Kaiserlichen Goldschmidt
 Johann Baptist Döfner des
 Kais. Königl. Bauamts
 Hofplumbers geschicklich: und
 geliebtesten Dieners Rechnung
 bey der Reparatur
 Subst. zahl. — — — — 20, —

D. Schmidt
 Dem Carolinischen Opern
 Baugewerke zur Reparatur des
 Opernhauses des kais. Königl.
 Hoftheaters des kais. Königl.
 Hofplumbers geschicklich: und
 geliebtesten Dieners Rechnung
 bey der Reparatur
 Subst. zahl. — — — — 430, —
 Comadi Haus ¹⁷⁹¹ Inkosten
 Einrichtung

15. Závěrečné vyúčtování výdajů na stavební úpravy divadelní prostory. Archiv Pražského hradu.

Wien den 30 April 1743
Joseph Commissions Verordnung
De dato d. 30 April 1743
Erwelen alhier die zu für
wählung der alhierigen Königl.
Hof Comedi Jan. Für die
Königl. Hof Comedi anten
Erwunden die Kuchler zu
Jahres alhier Subst.
mit dem andern Besorg
nung und Beylag nach
deswegen d. y. probation
in fünf Summa in fünf
gab gebraucht mit - - - - - 10236

Wien den 30 April 1743
Joseph Commissions
Verordnung
Der Königl. Hof Comedi
ant. Primatoti f. f. f.

MILADA JONÁŠOVÁ

Semiramide riconosciuta – opera on the Prague coronation of Maria Theresa in 1743

The coronation opera *Semiramide riconosciuta* was performed on the coronation day on 12 May 1743. Its composer could not be identified from the so far known sources and its score has not been preserved. As concerns its libretto, we have proved that of 18 arias of this opera only five come from the Metastasius' *Semiramis* and one from Metastasius' *Artaserse*. The author of the text is unknown in almost two thirds of arias! Only in the recitatives it is certain that they come from the Metastasius' libretto of *Semiramide riconosciuta*.

Based on these findings it may be deduced that the opera that was performed on the occasion of the Prague coronation of Maria Theresa as Queen of Bohemia was a mere pasticcio [!], i.e. a compilation of arias from other successful operas. In case of coronation operas such a procedure is quite unique. Although pasticcio was a common practice in the opera performances of 18th century, it was always only a complement to the standard author repertory. Opera compositions on such festive events as coronation of a ruler were always commissioned to renowned composers who were very interested in such orders.

In addition, from the viewpoint of the representation of the Bohemian Crown Lands it seems highly problematic that the coronation opera was staged in a small ad hoc adjusted older theatre the refurbishment of which for the purpose of coronation cost only 162 florins and 36 kreutzers. Such a trivial sum is an eloquent evidence of the amount permitted by the Court to be invested in the building where the opera was supposed to be performed similarly as the fact that the shingle roof was under repair still after the arrival of Marie Theresa. The auditorium with 200 to 300 places certainly could not provide a space for a representative theatrical celebration of the coronation act. This meant among other things that it could be attended only by a very small number of the representatives of the Prague nobility. Moreover, the performance was probably not repeated and as a result met with no response from the Prague musicians, either. What a striking difference from the presentation of the Prague coronation operas in 1723 and 1791! The sum of all acquired evidence documents that the Prague coronation opera of 1743 was perceived by the Empress as a purely formal part of the necessary celebration of the coronation act organized with the aim to restore quickly the prestige of the sovereign position of the Hapsburg dynasty in the country. In this case the coronation opera was a pasticcio without the names of the composer or librettist presented. It was not only a very modest but literally a shoddy event, unique in this respect in the history of coronation operas.

Author's summary